

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karin Lindqvist

”Vad händer om min sambo dör?”

En studie av sambors rättsliga efterlevandeskydd i Sverige och Norge med utgångspunkt i teorin om normativa grundmönster

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1, HT2016

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Teori och metod	8
1.5 Material och forskningsläge	11
1.6 Disposition	13
2 KORT TILLBAKABLICK PÅ FAMILJEBILDNINGSVANOR I SVERIGE OCH NORGE	14
3 DEN SVENSKA SAMBOREGLERINGENS FRAMVÄXT	15
3.1 Rättsutvecklingens början: neutralitetsideologin	15
3.2 Möjlighet att överta parternas gemensamma bostad: 1973 års reglering	16
3.3 Skydd för den svagare parten: 1987 års reglering	17
3.4 En ny sambolag: 2003 års reglering	20
4 DEN NORSKA RÄTTSUTVECKLINGEN INOM SAMBORÄTTEN	22
4.1 Inledande utredningar: behov av lagstiftning för sambor?	22
4.2 Det vidare reformarbetet: mot en legal arvsrätt för sambor	23
4.3 Förslag till ny arvelov: utvidgade rättigheter för sambor vid dödsfall	27
5 FÖRDELNING EFTER SAMBOS DÖD: SVERIGE	30

5.1	Bodelning	30
5.1.1	Inledning	30
5.1.2	Begäran om bodelning	30
5.1.3	Bodelningens omfattning och genomförande	31
5.1.4	Jämkning vid bodelning	33
5.2	Avtal mellan sambor	34
5.3	En annan delningsgrund – samäganderätt	35
5.4	Lilla basbeloppsregeln	36
5.5	Rätten att överta bostad i vissa fall	37
5.6	Testamente	39
6	FÖRDELNING EFTER SAMBOS DÖD: NORGE	41
6.1	Kort om sambors ägandeförhållanden	41
6.2	Avsaknad av bodelningsregler men förekomst av vederlagskrav	41
6.3	Avtal mellan sambor	43
6.4	Legal arvsrätt för sambor med gemensamma barn	44
6.5	Utvidgad testationsrätt för sambor utan gemensamma barn	47
6.6	Rätt att sitta kvar i oskiftat bo	47
6.7	Hushållsgemenskap och övertaganderätt	49
7	ANALYS	52
7.1	Inledning	52
7.2	Samboregleringens framväxt: gemenskap eller individualism	52
7.3	Regleringen idag: gemenskap eller individualism	57
7.4	Sammanfattande ord och slutsatser	61
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	63
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

During the past few decades, unmarried cohabitation has become an increasingly common and increasingly socially acceptable form of cohabitation in both Sweden and Norway. While social conditions are similar in both countries, Norwegian and Swedish legislators have introduced differently the legal rights of cohabitation when death occurs in the relationship. The intent of this investigation is to examine and compare the survivor's legal protection within the context of legislative developments in Sweden and Norway. Herein, emphasis will be placed on illuminating the conflict between the basic normative patterns of 'community' and 'individuality/financial independence' that exist in each country's regulation.

Legislative decisions, practice and doctrine, however, demonstrates that the development of law in both countries is actually quite similar. On the other hand, fundamental differences exist both in legislative development and in what has become law. In Sweden, the first law regarding a right to take over the joint dwelling was adopted in 1973. Similar legislation was not adopted in Norway until 1991. Yet, in both countries lawmakers saw a need to ensure protection for the surviving party when the relationship had ceased by way of death. Nonetheless, legislative developments in each country have vacillated with regard to the basic normative patterns of community versus individuality.

Cohabiting couples in Norway, unlike those in Sweden, may be entitled to inherit according to current law. Instead, the Swedish Cohabitation Act recognizes the right of a surviving cohabitant to request estate division of the joint dwelling and household goods. Norwegian law has no corresponding rules. Nor is there a right equivalent the one in Sweden, which provides the surviving party a certain minimum of protection. Yet, in both countries the surviving cohabitant sometimes enjoys the right to assume what has been the joint dwelling. Further in Norway there is a special provision regarding the continued possession of an estate whose physical attributes remain intact.

In summation, it can be said that while contemporary Swedish and Norwegian laws are built on the spirit of individuality, the pattern of community can nonetheless blur the concept of individual ownership. Hence, it can be submitted that a conflict between the patterns can arise when different rules of cohabitation are subjected to interpretation. Conversely, the conflict between patterns can appear in the one and same rule.

Sammanfattning

Under de senaste årtiondena har samboförhållanden i både Sverige och Norge blivit en allt mer vanlig och allt mer socialt accepterad samlevnadsform. Trots relativt likartade samhällsförhållanden har dock lagstiftaren i respektive land utformat sambors rättsliga efterlevandeskydd på olika sätt. Den här uppsatsens syfte är att, ur ett rättsutvecklingsperspektiv, studera och jämföra efterlevandeskyddet i Sverige och Norge. Syftet är också att, i respektive lands utformning av detta skydd, belysa intressekollisionen mellan de normativa grundmönstren ”gemenskap” och ”individualitet/ekonomisk självständighet”.

Genom att undersöka lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin har det blivit klart att svensk och norsk rättsutveckling liknar varandra. Samtidigt föreligger, såväl i rättsutveckling som i gällande rätt, stora skillnader. I Sverige förverkligades snabbt en första lag år 1973 med sambors gemensamma bostad i centrum. I norsk rätt infördes inte regler rörande sambor förrän år 1991. Likväl har länderna haft gemensamt att lagstiftarna har identifierat ett behov av skyddsregler för den svagare sambon vid förhållandets upplösning. På samma sätt har respektive lands rättsutveckling pendlat mellan de normativa grundmönstren gemenskap och individualitet.

Idag har sambor i Norge, men inte i Sverige, arvsrätt. En efterlevande sambo i Sverige har istället rätt att begära bodelning av gemensam bostad och bohag. Motsvarande regler saknas i Norge. Det finns inte heller någon rätt, likvärdig den i Sverige, att som sin andel få ut ett visst minimivärde. Däremot kan, i båda länderna, den efterlevande i vissa fall överta parternas gemensamma bostad. I Norge finns dessutom en möjlighet att sitta kvar i oskiftat bo.

Övergripande har konstaterats att både svensk och norsk reglering grundar sig på individualism. Samtidigt gör sig gemenskapsmönstret påmint på bekostnad av den individuella äganderätten. Slutsatsen har därför dragits att det, å ena sidan, föreligger en konflikt mellan de båda mönstren i förhållande till olika lagregler samt att konflikten mellan mönstren, å andra sidan, kan urskiljas i en och samma regel.

Förord

”Success is not final, failure is not fatal, it is the courage to continue that counts.”

Winston Churchill

Efter snart fyra och ett halvt år befinner jag mig nu vid en slutpunkt då detta arbete utgör den sista byggstenen till min kommande juristexamen. Till att börja med vill jag tacka min familj för allt stöd, all uppmuntran och för att ni inte någon gång slutat att tro på mig. Mamma, utan dig hade det aldrig gått.

Jag vill även tacka mina Fyra Små Bigarråer för alla oförglömliga minnen, gapskratt och för att ni alltid, i ur och skur, förgyller min tid. Ni är fantastiska.

Christoffer, tack för ditt otroliga tålamod med mig och för alla dina kloka, lugnande ord. Din närvaro har varit oumbärlig.

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till min handledare Eva Ryrstedt för otroligt snabba mailsvar och värdefulla kommentarer under arbetets gång.

Tack!

Lund, januari 2017

Karin Lindqvist

Förkortningar

al.	Lov om arv m.m. av 3 mars 1972 nr. 5
Bet.	Utskottsbetänkande
SCB	Statistiska Centralbyrån
Dir.	Kommittédirektiv
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
f.	Följande sida
FB	Föräldrabalk (1949:381)
ff.	Följande sidor
HusfskL	Lov om rett til felles bolig och innebo når husstandsfellesskap opphører av 4 juli 1991 nr. 45
JU	Justitiedepartementet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NOU	Norges offentlige utredninger
Ot.prp.	Odelstingsproposisjon
Prop.	Proposition
Rt.	Norsk Rettstidende
SamboL	Sambolag (2003:376)
SOU	Statens offentliga utredningar
St. meld.	Melding till Stortinget
SvJT	Svensk Juristtidning
ÄB	Ärvdabalk (1958:673)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”Lagstiftning kan vara ett sätt att tillgodose människors önskningar och att styra deras beteenden.”¹

Samboförhållanden omfattas av det skydd som artikel 8 i EKMR tillhandahåller, vilket innebär att staterna måste respektera dess förekomst. Däremot föreligger inget krav på att konstruera särskilda lagregler för sambor.² På så sätt bestämmer länderna själva om och i så fall hur långt sambors relationer ska regleras i nationell rättsordning.³

I Sverige och Norge började familjebildningsvanorna att förändras i slutet av 1960-talet. Medan antalet ingångna giftermål blev färre ökade mängden samboförhållanden.⁴ Med anledning av detta tillsattes kommittéer i syfte att se över respektive lands behov av lagstiftning för sambor.⁵ I Europa var Sverige först med att reglera sambors samhörighet i en specifik lag, vilken gällde både vid ett förhållandes upplösning genom separation och dödsfall. Idag är däremot Norge det land i Norden som har gått längst i att tillskriva sambor ett omfattande efterlevandeskydd.⁶ I norsk rätt har nämligen regler införts som markant har stärkt sambors rättsliga ställning vid dödsfall. Någon liknande utveckling har inte skett i Sverige.⁷

Avseende sambors rättsliga skydd vid dödsfall finns i många avseenden likheter mellan de båda ländernas rättsutveckling. Samtidigt har lagstiftaren i respektive land valt att möta de familjerättsliga utmaningarna på olika sätt.⁸

¹ Agell (1998), s. 518.

² *Johnston and Others v. Ireland*, s. 56 och 68.

³ Walleng (2015), s. 31.

⁴ Lind (2014), s. 13.

⁵ Se avsnitt 3 och 4.

⁶ Walleng (2014), s. 95; Frantzen (2013), s. 36.

⁷ Jfr avsnitt 5 och 6.

⁸ Lind (2014), s. 14; Walleng (2014), s. 21.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att ur ett rättsutvecklingsperspektiv studera och jämföra sambors rättsliga efterlevandeskydd i Sverige och Norge. Syftet är också att, i respektive lands utformning av detta skydd, belysa intressekollisionen mellan de normativa grundmönstren gemenskap och individualitet/ekonomisk självständighet (se vidare avsnitt 1.4).

För att uppnå syftet har följande frågeställningar besvarats:

- Hur har regleringen av det rättsliga skydd som sambor i Sverige och Norge omfattas av vid dödsfall vuxit fram och utvecklats över tid?
- Vilka motiv ligger bakom respektive lands regelval och vilka intressen har lagstiftaren därigenom avsett att skydda vid rättsreglernas utformning?
- Vad kan skälet vara till att den svenska och norska regleringen av sambors efterlevandeskydd ser olika ut?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen har avgränsats till att utreda vilket rättsligt skydd som sambor omfattas av när deras förhållande upphör genom dödsfall. Därmed redovisas inte vad som gäller när samlevnaden upplöses genom separation. Eftersom framställningen fokuserar på sambor görs inte heller någon jämförelse med motsvarande bestämmelser för makar. Övriga individer, till exempel barn, omnämns endast i den utsträckning de kan inverka på eller beröras av en efterlevande sambos ekonomiska situation.

Framställningens komparativa del har begränsats till att utreda svensk och norsk rätt. Att ytterligare ett eller flera nordiska länder inte har använts som jämförelsematerial, även om det hade varit intressant, bottnar i uppsatsens begränsade omfång. Av den orsaken innehåller uppsatsen inte heller någon studie kring möjligheten och/eller nyttan av lagharmonisering mellan länderna.

Vid beskrivningen av samboregleringens framväxt i Sverige och Norge har ett långtgående historiskt perspektiv fått stå åt sidan till förmån för den moderna rättsutvecklingen, som tog sin början under sena 1960-talet. I denna del har framställningen emellertid inte syftat till att gå igenom homosexuella sambors rättsliga situation.⁹ Avseende beskrivningen av rådande samboreglering har även resonemang som inte kan stödjas på gällande rätt, men som föreslås gälla i ett reformerat rättstillstånd, exkluderats. Orsaken är att uppsatsen inte har skrivits ur ett de lege ferenda-perspektiv.

Eftersom uppsatsen har koncentrerats till sambors rättsliga ställning vid dödsfall har inte rådighetsinskränkningar i relationen mellan parterna redovisats. Vidare har sambors äganderättsförhållanden under samlevnaden endast behandlats i den mån de kan tänkas påverka parternas ekonomiska situation vid förhållandets upplösning. Underhållsskyldighet, skatteaspekter, förhållandet till fordringsägare, pension och teckning av livförsäkringar har däremot utelämnats. Likaså har frivilliga förmögenhetsdispositioner, med undantag av kortare redogörelser för sambors möjlighet att upprätta avtal och/eller testamente, avgränsats bort. Slutligen har, i såväl den historiska delen som beskrivningen av gällande rätt, all offentligrättslig lagstiftning exkluderats.

1.4 Teori och metod

I arbetet med att besvara uppsatsens frågeställningar har framställningen delats upp i två huvuddelar.¹⁰ Den första delen har inriktats på att utröna hur svensk och norsk reglering av sambors efterlevandeskydd har utvecklats samt klargöra rådande rättsläge i respektive land. Därmed har gällande rätt beskrivits ur ett rättsutvecklingsperspektiv. Utredningen av den rättsliga kontexten har sin grund i den rättsdogmatiska metoden. Denna metod innebär att gällande rätt fastställs utifrån de allmänt accepterade rättskällorna, varvid rättskällevärdet är

⁹ För utförlig redogörelse av utvecklingen av homosexuella sambors egendomsförhållanden i Sverige se Ryrstedt (1998), s. 311–323.

¹⁰ Dessa delar ska inte sammanblandas med de sju delar som uppsatsen dispositionsmässigt är uppdelad i, jfr nedan avsnitt 1.6.

av central betydelse.¹¹ För att utreda sambors efterlevandeskydd i Sverige och Norge har ledning därför sökts i lag, förarbeten, praxis och doktrin. De tre förstnämnda rättskällorna äger självständig auktoritet. Doktrin saknar däremot auktoritativ betydelse och det är omdiskuterat huruvida den betecknas som en rättskälla. Det innebär emellertid inte att dess betydelse ska underskattas eftersom den de facto kan verka som en auktoritär sådan.¹² Av den orsaken har doktrinen i den här framställningen tillämpats som en rättskälla, men med beaktande av att den befinner sig längst ned i den hierarkiska ordningen. Urvalet har därför gjorts med intentionen att använda de verk som bedöms ha högst auktoritet inom rättsområdet.¹³

Uppsatsens andra del har bestått i att utreda vilka intressen som lagstiftaren i Sverige och Norge har avsett att skydda vid utformningen av sambors efterlevandeskydd. Beträffande de motiv och sociala regler som ligger till grund för en rättsregel ger dock den rättsdogmatiska metoden ett otillräckligt underlag.¹⁴ Följaktligen har undersökningen lutat sig på teorin om normativa grundmönster, vilken fungerar som ett komplement till rättsdogmatiken.¹⁵ Den av Anna Christensen¹⁶ utvecklade teorin om rätten som normativa grundmönster utgår från att ett stort antal av reglerna inom den sociala dimensionen, dit familjerätten räknas, utgör en rättslig kodifiering av moraliska grundföreställningar och sedvanor som har utvecklats i samhället. Bland dessa normer identifierar Christensen återkommande mönster med viss varaktighet; så kallade normativa grundmönster. Enligt Christensen åskådliggör ett normativt mönster rättsreglernas anknytning till samhällets bakomliggande normer.¹⁷ En utgångspunkt för teorin är att de olika mönstren fungerar som poler i ett normativt fält vari de rättsliga regelverken rör sig. Dessa normativa poler står i konkurrens med varandra och drar därför, beroende på rådande politik och andra samhälleliga förutsättningar, rättsutvecklingen åt olika håll. Enligt

¹¹ Kleinman (2013), s. 21 och 26 f.; Lehrberg (2016), s. 203 f. Märk väl att det finns flera meningar om metodens innebörd, se t.ex. Sandgren (2005), s. 648 ff.; Jareborg (2004), s. 4.

¹² Lehrberg (2016), s. 106 och 205.

¹³ För genomgång av auktoritetskriterier hänvisas till Lehrberg (2016), s. 205 f.

¹⁴ Mägi & Zimmerman (2015), s. 23.

¹⁵ Borgström (2009), s. 31.

¹⁶ Tidigare verksam som professor i juridik vid Lunds universitet.

¹⁷ Christensen (1996), s. 523, 527 och 574.

Christensen framträder de normativa grundmönstren emellertid inte alltid i en helt ren form, utan flera mönster kan påverka samma regelverk. På så sätt skapas en föränderlig regeltillämpning över tid.¹⁸

Inom det normativa fältet för äktenskapet och samboförhållandet har Eva Ryrstedt¹⁹ identifierat ett spänningsförhållande mellan de normativa grundmönstren gemenskap och ekonomisk självständighet. Med gemenskapsmönstret följer ett krav på fördelning mellan parterna utifrån behovs- eller rättvisepprinciper.²⁰ Detta har i sin tur samband med det normativa grundmönstret rättvis fördelning, vilket handlar om att fördela och omfördela värden. Grundmönstret ekonomisk självständighet, som kännetecknas av den individuella äganderätten/nyttjanderätten, står istället i nära förbindelse med det marknadsfunktionella mönstret. Det sistnämnda är i princip ett dynamiskt mönster som omfattar det fria avtalet och möjligheten att forma nya positioner.²¹ I arbetet med att utreda sambors rättsliga efterlevandeskydd i Sverige och Norge har följaktligen gemenskap, här uttryckt i sambors behov av skyddsregler vid dödsfall, och individualism varit relevanta grundmönster. Eftersom ländernas rättsutveckling har resulterat i arvsrätt för sambor i Norge men avsaknaden av densamma i Sverige, har dock utgångspunkten varit att intressekollisionen mellan mönstren tett sig på olika sätt.

Som redan har framgått är en av uppsatsens grundläggande frågor huruvida regleringen av sambors efterlevandeskydd i Sverige och Norge åtskiljer sig. För att utreda detta har en komparativ metod använts. Den komparativa metoden definieras som en jämförande metod som går ut på att ”beskriva och analysera skillnader och likheter mellan olika studieobjekt”.²² Med andra ord innebär metoden att olika rättsordningar jämförs i syfte att förstå likheter och skillnader mellan rättsreglerna. När metoden tillämpas krävs uppmärksamhet för svårigheter, bland annat i form av språkliga begreppsskillnader.²³ Vidare måste analysen omfatta värderingar av områden som tillhör två eller fler rätts-

¹⁸ Christensen (1996), s. 529 och 531.

¹⁹ Professor i civilrätt vid Lunds universitet.

²⁰ Ryrstedt (1998), s. 18.

²¹ Christensen (1996), s. 528 ff.

²² Nationalencyklopedin: ”Komparativ metod”; Nationalencyklopedin: ”Jämförande metod”.

²³ Valguarnera (2013), s. 141 och 153.

system. På så vis föreligger ingen komparativ undersökning om utredningen begränsas till ett enda.²⁴ Likaså är det felaktigt att prata om komparativ rätt när två eller fler rättsordningar bearbetas parallellt.²⁵ Det är själva jämförelsen som är det komparativa arbetets kärna. De likheter och skillnader som identifieras kan sedan göras till föremål för ytterligare bearbetning i syfte att komma underfund med vad de beror på.²⁶ För den här studien föll det sig naturligt att jämföra de svenska reglerna om sambors efterlevandeskydd med motsvarande norska bestämmelser, eftersom Norge är det land i Norden som i störst utsträckning har tillmätt sambor ett utbrett efterlevandeskydd.²⁷ Dessutom tillhör länderna samma rättskultur och bygger sina lagar på liknande värderingar.²⁸ På så vis finns ett värde i att tillvarata och låta inspireras av de olika ländernas erfarenheter och diskussioner.²⁹

1.5 Material och forskningsläge

Som nämnts ovan har den rättsdogmatiska framställningen grundats på lag, förarbeten, praxis samt doktrin från Sverige och Norge. För svensk del utvärderades sambors *efterlevandeskydd* på ett generellt plan senast i samband med införandet av nu gällande samboregler från 2003. Frågan om *arvsrätt* har däremot inte behandlats på lagstiftningsnivå sedan slutet av 1980-talet. Motioner med förslag till förändring har dock lämnats in till riksdagen, men avvisats.³⁰ På motsatt sätt gavs efterlevande sambor i Norge under vissa givna omständigheter arvsrätt år 2008. Dessutom lämnades år 2014 förslag om utvidgade rättigheter för sambor vid dödsfall, men denna utredning är fortfarande under behandling.

²⁴ Hallström (2010), s. 574.

²⁵ Valguarnera (2013), s. 141.

²⁶ Bogdan (2003), s. 18 och 21.

²⁷ Frantzen (2013), s. 36.

²⁸ Agell & Lødrup (2002), s. 37; Sverdrup (2013), s. 81 f.

²⁹ Brattström (2013), s. 128.

³⁰ Se t.ex. bet. 2011/12:CU16, s. 54 f.

Till uppsatsens svenska del har främst litteratur skriven av Margareta Brattström och Anna Singer använts.³¹ Särskilt ska nämnas *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap* från 2015. Ett annat för uppsatsen viktigt verk har varit *Sambolagen m.m.: en kommentar*, från 2013, vari Göran Lind kommenterar varje enskilt lagstadgande. Ytterligare en klassisk lagkommentar som också har använts är *Sambolagen: en kommentar*, utgiven 2016 av Göran Håkansson. I *Äktenskap, samboende och partnerskap* av Anders Agell och Margareta Brattström, 2011, finns ett utförligt avsnitt om sambolagen med en rättspolitisk diskussion. Kajsa Wallengs avhandling *Att leva som sambo* från 2015, utgör en civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med tiden. Slutligen innehåller Folke Grauers *Ekonomisk familjerätt*, 2012, ett avsnitt om sambolagen ur ett ekonomiskt perspektiv.

Den norska delen har framförallt baserats på litteratur av Peter Lødrup och Tone Sverdrup, där *Familieretten* från 2016 har haft central betydelse. Sverdrup har därutöver skrivit om samboförhållandets rättsliga egenart och behovet av lagreglering i ett antal artiklar. Även John Asland har behandlat relevanta frågor både i artiklar och böcker. Särskilt ska nämnas *Nordisk samboerrett* från 2014, som belyser rättsutvecklingen och den rättsliga ställningen för sambor i Norden. På så sätt har detta verk inte enbart använts i den norska delen, utan också i den svenska.

Beträffande den normativa strukturen i samborätten konstaterar Ryrstedt i sin avhandling *Bodelning och bostad: ekonomisk självständighet eller gemenskap* att den svenska sambolagstiftningen bottenar i det individuella grundmönstret, då sambor är självständiga individer, men att gemenskapen likväl utgör grunden för ett samboförhållande som omfattas av regleringen. Hon låter även förstå att bestämmelserna bygger på förhållanden där det visas en familjegemenskap, där barn finns med i bilden. Tankarna om gemenskap i en sambo-relation har enligt Ryrstedt medfört att det sker en utjämning mellan parterna när förhållandet upphör. Som exempel anføres att möjligheten till bodelning beror på ett samarbete mellan parterna. Hon menar att denna fördelning är en

³¹ Dessa författare har även argumenterat kring sambors efterlevandeskydd de lege ferenda, se t.ex. Singer (2013b), s. 40 f.; Brattström (2013), s. 127 f.

följd av lagstiftarens omsorg om svagare part samt önskan att mellan samborna åstadkomma jämställdhet och ekonomisk rättvisa. På så sätt visar sig gemenskapen på den individuella äganderättens bekostnad.³² Detta spänningsförhållande har till viss del även behandlats av Sverdrup i *Nya trender i familie- og arveretten*, utgiven 2013. Häri anføres att den norska familjerätten har utvecklats mot en större grad av individualism. Som exempel anger Sverdrup att vardera sambo behåller sin egendom vid ett förhållandes upplösning. Omvänt menar hon dock att införandet av sambors arvsrätt uttrycker en prioritering av gemenskapen.³³

Mig veterligen finns ingen undersökning som denna. Det saknas djupgående analyser kring hur rättsläget rörande sambors efterlevandeskydd i Sverige och Norge förhåller sig till varandra. Därutöver har inte heller klarlagts vilka normativa grundmönster som har styrt respektive lands rättsutveckling. Det kan därför anses att uppsatsen utmärker sig och har ett visst nyhetsvärde.

1.6 Disposition

För att ge läsaren förståelse för vad som har satt igång svensk och norsk rättsutveckling gällande sambors rättsliga efterlevandeskydd redogör kapitel två övergripande för hur familjebildningsvanorna i respektive land har förändrats. Därefter beskriver kapitel tre den svenska samboregleringens framväxt och bakomliggande motiv, medan kapitel fyra redovisar rättsutvecklingen angående sambors efterlevandeskydd i Norge. Hur fördelning efter en sambos död sker enligt svensk gällande rätt presenteras i kapitel fem. Motsvarande redogörelse angående norsk rätt finns i kapitel sex. Det sjunde och avslutande kapitlet, som är indelat i fyra avsnitt, sammanfattar och analyserar de tidigare kapitlens innehåll. Analysen beskriver rättsutvecklingen och nu gällande rättsregler i Sverige och Norge utifrån de normativa grundmönstren gemenskap och individualism. Likheter och skillnader i ländernas efterlevandeskydd klargörs också.

³² Ryrstedt (1998), s. 403 ff.

³³ Sverdrup (2013), s. 83 ff.

2 Kort tillbakablick på familjebildningsvanor i Sverige och Norge

Dagens familjebildningsvanor i Sverige och Norge ser inte ut som de gjorde för 100 år sedan. Samhällsutvecklingen har bland annat resulterat i framväxten av ett välfärdssamhälle och en ökad acceptans av nya samlevnadsformer. Bestämmelserna i fråga om samboförhållanden är ett exempel på en reglering som har anpassats efter samhället.³⁴

Sedan slutet av 1960-talet har giftermålsfrekvensen i respektive land sjunkit samtidigt som antalet samborelationer har blivit fler.³⁵ I Sverige levde omkring 20 procent av alla par som sambor år 1985. År 2003 hade denna mängd ökat till 30 procent.³⁶ Likaså utgjorde andelen sambor drygt en tredjedel av alla sammanlevande par år 2013.³⁷ I Norge ökade antalet ogifta sambor med gemensamma barn från ca 27 000 år 1987 till ca 140 000 år 2008. Härvid förmodades det, grovt sett, att samboförhållandet var den mest framträdande samlevnadsformen för personer under 30 år.³⁸ Vidare klarlades år 2014 att var fjärde man och kvinna i Norge, en siffra som i princip har stått oförändrad de senaste tio åren, lever i samboförhållanden.³⁹

Till följd av de senaste 40 årens drastiskt sjunkande giftermålsantal har även mängden barn som föds av ogifta föräldrar blivit fler. Denna del har länge utgjort mer än 50 procent i Sverige och liknande förhållanden har förelegat också i Norge.⁴⁰

³⁴ Singer (2013a), s. 99 och 101 f.

³⁵ Lind (2014), s. 15.

³⁶ Prop. 2002/03:80, s. 24.

³⁷ SCB: "Nästan halva befolkningen lever i parrelation".

³⁸ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 9.

³⁹ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 344.

⁴⁰ Lind (2014), s. 17 f.; Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 344.

3 Den svenska samboregleringens framväxt

3.1 Rättsutvecklingens början: neutralitetsideologin

År 1969 gavs en kommitté, familjesakkunniga, i uppdrag att utreda behovet av familjerättslig lagstiftning för ogifta sambor. I utredningsdirektivet anfördes att nya lagregler så långt som möjligt borde vara neutrala gentemot olika samlevnadsformer och moraluppfattningar. Samtidigt betonades att äktenskapet också för framtiden borde ha en väsentlig ställning inom familjerätten. Den nya lagstiftningen skulle emellertid inte innehålla regler som skapade omotiverade svårigheter eller besvär för dem som skaffade barn eller bildade familj utan att ingå äktenskap. Regleringens ändamål var att lösa praktiska problem, inte att gynna en samlevnadsform i förhållande till en annan.⁴¹

Beträffande lagstiftningens neutralitet inför familjebildning redovisade familjesakkunniga två möjliga tolkningar. Den ena innebar att samma sociala situation skulle behandlas lika oavsett den rättsliga skepnaden. De som valt en samlevnadsform skulle inte erhålla fördelar eller nackdelar jämfört med de som valt en annan. Följaktligen förelåg neutralitet mellan olika samlevnadsformer om samma regler gällde både för ogifta samboende och för gifta. Den andra tolkningen gick ut på att respektera de enskildas frihet att själva välja vilka bestämmelser som skulle tillämpas för deras relation. Av det följde att olika regler borde gälla för gifta och ogifta. Motiveringen var att det kunde uppfattas som ett intrång i de enskildas personliga sfär om olika samlevnadsrelationer påtvingades enhetliga regler. Slutligen konstaterades att neutralitetsbegreppets två intressen överlag inte kunde tillgodoses på samma gång. För att bestämma förverkligandet av neutraliteten krävdes därför en avvägning mellan dem båda.⁴²

⁴¹ Riksdagsberättelsen 1970 JU:52, s. 79 ff.

⁴² SOU 1972:41, s. 46 och 91.

3.2 Möjlighet att överta parternas gemensamma bostad: 1973 års reglering

Mot bakgrund av 1969 års utredningsdirektiv presenterade familjesakkunniga ett förslag till skyddslagstiftning för sambor, där fokus låg på parternas gemensamma bostad. Förslaget innebar ingen rätt till bodelning. Istället gavs en sambo möjlighet att, efter behovsprövning och mot lösen till den andra sambon, överta den gemensamma bostaden om samlevnaden upphörde genom separation eller dödsfall. Av betydelse för behovsprövningen var gemensamma barn eller förekomsten av synnerliga skäl.⁴³

Som skäl för regleringen anfördes att upplösningen mellan ogifta samboende många gånger resulterade i en skev fördelning dem emellan. Särskilt framhövdes situationen att parterna under en lång tid haft en ekonomisk gemenskap där den ena varit hemarbetande medan den andre varit förvärvsarbetande. På så sätt förskaffades familjens tillgångar genom förvärvsinkomsten, vilket vid samboskapets upphörande resulterade i att den som arbetat i hemmet stod utan andel i tillgångarna. Den ekonomiskt svagare parten ansågs därigenom vara i behov av skydd genom liknande regler som gällde för gifta.⁴⁴ Upplösningen av ett samboförhållande ansågs kunna jämföras med upplösningen av ett äktenskap. Enligt familjesakkunniga förelåg därför starka sociala skäl för att införa möjligheten för ogifta samboende att kunna överlåta deras gemensamma bostad till den part som bäst behövde den. Mot denna bakgrund ansågs de även att bestämmelserna i väsentliga delar kunde utformas utifrån de föreskrifter som redan gällde för makar.⁴⁵

Förslaget mötte inget större principiellt motstånd, utan flertalet remissinstanser tillstyrkte dess huvudsakliga delar.⁴⁶ Det ansågs behövt med särskilda regler för samboförhållanden. Samtidigt framhölls vikten av att respektera enskildas frihet att själva skapa ett liv, att välja samlevnadsform och att fastställa egna

⁴³ SOU 1972:41, s. 36; Ryrstedt (1998), s. 254 f.

⁴⁴ SOU 1972:41, s. 93.

⁴⁵ SOU 1972:41, s. 55 och 215.

⁴⁶ Prop. 1973:32, s. 207.

etiska normer för samlevnaden. Därmed betonades att regleringen i första hand skulle ge lösningar på praktiska problem, samt utformas så att den kunde godtas av i princip alla människor.⁴⁷ Förslaget resulterade i införandet av lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad, vilken gav en sambo möjlighet att överta en hyres- eller bostadsrättslägenhet som parterna utslutande eller huvudsakligen hade avsett att använda som gemensam bostad. Förutsättningen var att denna part bäst behövde lägenheten och att övertagandet med hänsyn till omständigheterna i övrigt kunde anses skäligt, se 1 §.

3.3 Skydd för den svagare parten: 1987 års reglering

I takt med att ogift samboende blev vanligare som sätt att inrätta familjeförhållanden undersökte familjesakkunniga behovet av en utökad lagstiftning för ogifta samboende. Mot bakgrund av ett antal sociologiska undersökningar⁴⁸ klargjordes betydelsen av det ökade samboendet. Det fastställdes att majoriteten fall inte gällde ett oövertänt val mellan skilda alternativ. Det var istället vanligt att bo ihop en viss tid före ett eventuellt äktenskap. Familjebildningens yttre gestalt förklarades ingå i en mängd sociala föreställningar och regler som bottnade i traditionen. På så vis ansågs lagregler inte ha något inflytande på människors uppfattningar eller handlingssätt. Omvänt var det istället själva existensen av äktenskap och samboende som fordrade bestämmelser för att lösa problem.⁴⁹

Enligt familjesakkunniga visade även de sociologiska undersökningarna att det fanns utrymme att införa en lagstiftning till skydd för ett samboförhållandes svagare part. Parterna skulle emellertid inte påtvingas bestämmelser som de tagit avstånd från. Den primära anledningen till varför en särskild reglering ansågs nödvändig var att ogifta sambors gemensamma samlevnad många gånger utmynnade i att deras ekonomi sammanflätades.⁵⁰

⁴⁷ Prop. 1973:32, s. 84.

⁴⁸ SOU 1978:55 presenterar resultatet av dessa undersökningar.

⁴⁹ SOU 1981:85, s. 96 f. och 116.

⁵⁰ SOU 1981:85, s. 97 f. och 116.

I ett slutbetänkande redovisades förslag om en ogift sambos rätt till parternas gemensamma bostad. Förslaget innebar att bostad och bohag som anskaffats för gemensam användning vid bodelning skulle anses ägas av samborna tillsammans och till lika delar. Detta utan hänsyn till vem som tidigare ägt egendomen. I detta hänseende likställdes följaktligen ogifta sambor med makar. För att undvika ett andra klassens äktenskap var emellertid bestämmelserna begränsade till sin utformning.⁵¹

Enligt förslaget hade en efterlevande sambo ingen rätt till arv. Det förklarades med utgångspunkt i att samboförhållandets upplösning genom dödsfall varken hade samma omfattning eller innebörd som upphörandet av ett äktenskap. Efterlevande sambor kunde därmed inte betraktas på samma sätt som efterlevande makar. Istället betonades möjligheten för sambor att få del i kvarlåtenskapen genom att upprätta testamente. Efterlevandeskydd uppgavs också kunna vinnas genom ett förmånstagarförordnande vid livförsäkring.⁵²

De flesta remissinstanserna instämde i att det fanns ett behov av en begränsad lagstiftning för sambor. Utöver detta anförde regeringen att lagstiftningen, när det var särskilt påkallat att skydda samboförhållandets svagare part, borde ge lösningar på praktisk problematik av juridiskt slag. Samtidigt betonades att det inte var fråga om att införa så utförliga bestämmelser att man på så sätt skapade ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. Personer som önskade en mer allomfattande juridisk ordning för sin samlevnad hänvisades därför till att gifta sig. Äktenskapet sades nämligen ha sin grund i en mellan två parter frivillig överenskommelse om att tillämpa ett visst regelsystem. Ett särskilt skäl till att gå varsamt fram beträffande föreskrifter för sambor framhölls även vara att övriga nordiska länder var negativt inställda till en allmän sambolagstiftning.⁵³

Liksom familjesakkunniga avvisade regeringen tanken på införandet av en legal arvsrätt för sambor. Det uttalades att det visserligen kunde förekomma

⁵¹ SOU 1981:85, s. 87 och 421 f.

⁵² SOU 1981:85, s. 88 och 205.

⁵³ Prop. 1986/87:1, s. 40.

situationer där sambor bott tillsammans så länge att den efterlevande rimligen kunde göra anspråk på samma arvsrättsliga status som make. Sådana fall bedömdes emellertid vara förhållandevis få. Man kunde även förmoda att dessa sambor hade tänkt över sitt val av samlevnadsform, och därmed övervägt möjligheten att utforma ett efterlevandeskydd genom testamente. Mot denna bakgrund, och då det inte ansågs lämpligt att tillskriva efterlevande arvsrätt i vissa fall, fastslog regeringen att sambor inte skulle tillerkännas inbördes arvsrätt. Istället konstaterades att det fanns behov av en lagregel som tillförsäkrade den efterlevande ett visst minimivärde av egendom, som förvärvats för gemensamt bruk, från det gemensamma hemmet.⁵⁴

Efter att regeringen yttrat sig kring familjesakkunnigas förslag infördes lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem⁵⁵, vilken omfattade fall då en ogift man och kvinna bodde tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Lagen innebar att sambor vid samboförhållandets upplösning, efter avräkning av vissa skulder, fick rätt till likadelning av bostad och bohag som anskaffats för gemensamt bruk. Dessutom kunde likadelningen jämkas. Lagen möjliggjorde även för sambor att genom avtal kunna besluta att delningsreglerna inte skulle gälla för deras förhållande.⁵⁶

Beträffande sambors efterlevandeskydd infördes en basbeloppsregel liknande den som gäller för makar. Som skäl för denna anfördes att en efterlevande sambo, med stöd av regeln, skyddades mot att den viktigaste egendomen försvann vid arvsskiftet. En förutsättning var dock att denna förvärvats för gemensamt bruk. Genom skyddsregeln tillförsäkrades följaktligen en efterlevande att som sin andel vid fördelningen av sambornas gemensamma bostad och bohag alltid erhålla så mycket att det motsvarade två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande prisbasbeloppet. Regelns begränsade räckvidd förklarades med att den skulle tillämpas i såväl långa som korta samboförhållanden, och att det krävdes med hänsyn till den avlidnas arvingar.⁵⁷

⁵⁴ Prop. 1986/87:1, s. 109 f.

⁵⁵ Samtidigt infördes lagen (1987:813) om homosexuella sambor, vilken föreskrev att den förnämnda lagen skulle vara tillämplig även på personer i samkönade förhållanden.

⁵⁶ Prop. 1986/87:1, s. 98, 101 och 106.

⁵⁷ Prop. 1986/87:1, s. 109 f. och 251.

3.4 En ny sambolag: 2003 års reglering

Tio år efter uppkomsten av 1987 års sambolag gavs en kommitté, samboendekommittén, i uppdrag att utvärdera regelverket. Fokus låg särskilt på huruvida huvudsyftet att ge den svagare parten ett minimiskydd vid samboförhållandets upphörande hade uppnåtts. Uppdraget innebar även att överväga ifall skillnaderna i rättslig hantering av homosexuella sambor, jämfört med heterosexuella sambor, ansågs vara motiverade. Därutöver skulle behovet av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap klarläggas.⁵⁸

Enligt samboendekommittén hade sambolagens huvudsyfte inte till fullo uppnåtts. Detta övergripande syfte konstaterades emellertid stå fast även fortsättningsvis. Därmed föreslogs vissa förändringar och förtydliganden i lagen, bland annat vad gällde förutsättningarna för att ett samboförhållande skulle anses föreligga respektive upphöra. Kommittén ansåg även att samboreglerna, utöver gemensam bostad och bohag, skulle omfatta motordrivna fordon under förutsättning att egendomen inte huvudsakligen användes för fritidsändamål. Sådan egendom ansågs också ha stor betydelse för sambornas ekonomi och hushåll.⁵⁹ Beträffande sambors arvsrätt anfördes inga nya förslag. Tvärtom konstaterades att sambor saknade rätt till arv, men att en efterlevande ändå tillerkändes ett visst efterlevandeskydd genom lilla basbeloppsregeln.⁶⁰

Regeringen ansåg att 1987 års lagstiftning uppfyllde sitt överordnade syfte, men instämde i bedömningen att bestämmelserna i vissa hänseenden behövde ändras och fyllas ut. Således föreslogs införandet av sambolagen (2002:376), SamboL, dit föregående bestämmelser i huvudsak skulle överföras oförändrade.⁶¹ En skyddsreglering för annan hushållsgemenskap än den för sambor bedömdes inte vara behövlig. Regeringen delade kommitténs åsikt att sambolagstiftningen inte borde bli för lik äktenskapslagstiftningen och vidhöll även tanken att man inte skulle skapa en äktenskapsliknande ordning av lägre rang. Enligt regeringens uppfattning medförde en samborelation, i motsats till

⁵⁸ Dir. 1997:75, s. 1.

⁵⁹ SOU 1999:104, s. 20 f. och 174.

⁶⁰ SOU 1999:104, s. 286.

⁶¹ Prop. 2002/03:80, s. 1.

äktenskap och partnerskap, att vissa bestämda föreskrifter blev tillämplbara på förhållandet utan parternas explicita önskemål. Därmed anfördes att sambo-lagstiftningen liksom tidigare borde fokusera på att ge lösningar på huvud-sakligen ekonomiska problem, och på frågor gällande sambors praktiska behov av skydd.⁶²

Jämfört med 1987 års reglering innehåller den nya SamboL vissa nyheter. Genom införandet av en allmänt tillämplig definition av sambor i 1 § SamboL är lagen könsneutral och därför direkt tillämplig på såväl heterosexuella som homosexuella sambor.⁶³ Med sambor avses två ogifta personer som stadig-varande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.⁶⁴ Vissa tekniska förändringar klargör när ett samboförhållande anses ha upphört, se 2 § SamboL, och möjliggör för sambor att ingå föravtal om bodelning, se 9 § SamboL. Det har även lagts till tidsfrister i 8 och 22 §§ SamboL för att påkalla bodelning och för att begära ett övertagande av bostaden. Lagen har även kompletterats med en redovisningsplikt i syfte att hindra illojala förfaranden, se 11 § SamboL.⁶⁵

Beträffande sambors efterlevandeskydd förtydligade regeringen endast att lilla basbeloppsregeln inte är tillämplig när en sambo avlider efter att samboför-hållandet har upphört, men innan bodelning har ägt rum.⁶⁶ Följaktligen kom inte heller SamboL att innehålla någon legal arvsrätt för sambor.⁶⁷

⁶² Prop. 2002/03:80, s. 24 f.

⁶³ Lag (1987:813) om homosexuella sambor upphävdes genom SamboL.

⁶⁴ För omfattande redogörelse av vad som avses med sambor se Lind (2013), s. 45–70.

⁶⁵ Prop. 2002/03:80, s. 1.

⁶⁶ Se vidare avsnitt 5.4.

⁶⁷ Prop. 2002/03:80, s. 39.

4 Den norska rättsutvecklingen inom samborätten

4.1 Inledande utredningar: behov av lagstiftning för sambor?

Fram till början av 1970-talet straffbelades ”et offentlig Forargelse vækkende Samliv i utugtig Omgjængelse med en person af det andet Kjøen”, § 379 straffeloven 1902.⁶⁸ Med andra ord förbjöds praktiskt taget ogifta personer att bo tillsammans fram till år 1972, när bestämmelsen upphävdes.⁶⁹

År 1971 tillsattes en kommitté, ekteskapslovutvalget, med uppdrag att ta ställning till huruvida det borde införas lagregler för andra varaktiga samlevnadsformer än för gifta. Inställningen till rättsregler om ogifta samboende redovisades först år 1980. Beträffande principerna för en sådan lagstiftning konstaterades att man inte borde inrikta sig på en genomgripande reglering av parternas inbördes förhållande. Utgångspunkten var istället att bedöma behovet av ett avgränsat regelverk på enskilda områden. Härtill betonades att skyddet av förhållandets svagare sambo samt parternas gemensamma barn var av särskild betydelse.⁷⁰

År 1988 presenterades ytterligare en utredning med förslag till lagregler, bland annat om rätt till bostad och bohag vid upplösningen av en hushållsgemenskap. Förslaget, som utformades av kommittén husstandsfellesskapsutvalget, baserades på utredningen från 1980.⁷¹ I förevarande förslag diskuterades även frågan om arvsrätt för ogifta parter i samma hushållsgemenskap. Härvid konstaterades att det fanns många olika typer av hushållsgemenskaper och i fråga om arv kunde ogifta samboende inte jämsättas makar. Det bedömdes därför besvärligt att upprätta enhetliga regler. Enligt kommitténs åsikt var det mer skäligt att parterna alltjämt betraktades som oberoende ägare till sin

⁶⁸ Almindelig borgerlig Straffelov av 22 maj 1902 nr. 10. Upphävad genom ändringslag till straffeloven den 21 april 1972 nr. 18.

⁶⁹ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 344.

⁷⁰ NOU 1980:50, s. 7 f. och 41 f.

⁷¹ NOU 1988:12, s. 7 och 42.

egendom. Dessutom anfördes att de redan hade möjlighet att, till skydd för en efterlevande, upprätta testamente eller andra avtal om egendomsförhållandena. Kommitténs ståndpunkt var därför att arvsreglerna inte borde ändras.⁷² I detta instämde också det norska Justitiedepartementet.⁷³

1988 års utredning utgjorde sedan, tillsammans med utredningen från år 1980, grunden för reglerna i husstandsfellesskapsloven.⁷⁴ Denna lag reglerar vissa frågor vid en hushållsgemenskaps upphörande till följd av separation eller dödsfall.⁷⁵ Av grundläggande betydelse är att bestämmelserna omfattar såväl samborelationer som andra gemenskaper där två eller flera vuxna individer har sammanbott med gemensamt hushåll, till exempel i kollektiv.⁷⁶ Regleringen motiverades med att all hushållsgemenskap medför någon form av sammanblandad ekonomi mellan parterna. Som exempel anfördes att de delade bostad och hushåll och att det därför kunde tänkas att deras ägodelar blandades samman. Dessutom kunde det tänkas att parterna delade utgifter mellan sig.⁷⁷

4.2 Det vidare reformarbetet: mot en legal arvsrätt för sambor

År 1996 fick kommittén samboerutvalget i uppdrag att göra en grundläggande bedömning av hur långt samhället borde gå i att likställa sambor med äkta makar. Med sambor förstod utredningen människor som levde i stabila äktenskapsliknande förhållanden. Uppdraget gällde såväl sambornas privaträttsliga situation som det offentlighetsrättsliga förhållandet med samhället.⁷⁸

I utredningen redovisades att sambor inte bildade en enhetlig grupp, utan bestod av både unga barnlösa par i kortvariga förhållanden och sambor med gemensamma barn som levde tillsammans hela livet. Därmed fanns olika par

⁷² NOU 1988:12, s. 48.

⁷³ Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 21.

⁷⁴ Lov om rett til felles bolig og innebo når husstandsfellesskap opphører av 4 juli 1991 nr. 45. Citeras HusfskL.

⁷⁵ Se avsnitt 6.7.

⁷⁶ Lind (2014), s. 33 f.

⁷⁷ NOU 1988:12, s. 9 f.

⁷⁸ NOU 1999:25, s. 7.

med varierande behov av lagregler. Personer som levde i stabila äktenskapsliknande förhållanden bedömdes ha störst behov av att jämsställas med makar. Med äktenskapsliknande förhållanden åsyftades dels ogifta samboende med gemensamma barn, dels ogifta par utan barn som sammanlevt i minst två år.⁷⁹

I fråga om sambors privaträttsliga förhållanden framhölls att individernas självbestämmanderätt och eget val av samlevnadsform fungerade som en stark princip vid familjebildningen. Samtidigt underströk utredningen att samhället hade ett ansvar att skydda den svagare sambon i förhållandet.⁸⁰ Eftersom parterna på egen hand hade möjlighet att genom avtal ordna sina mellanhavanden ansåg kommittén att sambor i allmänhet inte borde jämsställas med makar. Likväl föreslogs vissa regeländringar i syfte att skydda förhållandets ekonomiskt svagare part.⁸¹

Beträffande sambors efterlevandeskydd resonerade sambokommittén kring möjligheten att ge en efterlevande sambo rätt att sitta kvar i oskiftat bo beträffande den avlidnas totala kvarlåtenskap. Detta ansågs emellertid i alltför hög grad inkräkta på bröstarvingarnas arvsrätt. I och med det föreslogs istället att en efterlevande, såvida den avlidna inte hade särkullbarn, skulle ha rätt att sitta kvar i oskiftat bo avseende gemensam bostad och bohag. Härvid åsyftades egendom som parterna använt tillsammans. De flesta i kommittén var även överens om att denna rätt skulle gälla sambor med gemensamma barn, samt sambor som levtt tillsammans i minst fem år före dödsfallet.⁸²

Vidare diskuterades även frågan om legal arvsrätt för sambor. Härvid ansåg kommittén, mot bakgrund av att sambor redan tillskrevs ett visst efterlevandeskydd genom HusfskL⁸³, att det inte skulle införas någon rätt till arv. Dessutom anfördes att parterna kunde upprätta testamente till förmån för varandra.⁸⁴ I fråga om testamentsrätten konstaterades dock att sambornas möjlighet att säkerställa ett ekonomiskt efterlevandeskydd begränsades av

⁷⁹ NOU 1999:25, s. 10 och 131 ff.

⁸⁰ NOU 1999:25, s. 117 f.

⁸¹ NOU 1999:25, s. 11.

⁸² NOU 1999:25, s. 12 och 148 f.

⁸³ Se avsnitt 4.1 och 6.7.

⁸⁴ NOU 1999:25, s. 144.

eventuella bröstarvingars laglottsrätt. Därmed föreslogs att sambor med gemensamma barn och sambor utan barn men som levt ihop under minst två år skulle ges rätt att till varandra testamentera en summa om fyra grundbelopp enligt socialförsäkringslagstiftningen. Detta testamentsförordnande skulle gälla före bröstarvingarnas rätt till laglott.⁸⁵

Den norska regeringen redovisade sin inställning till lagstiftning för sambor år 2003. Inledningsvis framhölls att äktenskapet betraktades som den mest önskvärda samlevnadsformen. Därmed ansågs att samboförhållandet inte borde gynnas i alltför stor utsträckning. På samma gång bedömdes det lämpligt att likställa sambor med makar på vissa områden.⁸⁶ Således fann regeringen, i överensstämmelse med sambokommitténs förslag, att sambor med gemensamma barn skulle tillskrivas en rätt att sitta kvar i oskiftat bo avseende parternas gemensamma bostad och bohag. Sambor utan barn ansågs åtnjuta ett efterlevandeskydd genom den redan befintliga möjligheten att testamentera till förmån för varandra. För det fall ett testamente inte upprättats anförde regeringen att den avlidna troligtvis gjort ett medvetet val att tillgodose de legala arvingarna framför den efterlevande.⁸⁷

Till skillnad från kommitténs åsikt att arvsrätt för sambor inte skulle införas menade regeringen att efterlevande sambor skulle tillskrivas en lagstadgad rätt till arv. Därmed avvisades förslaget att utöka sambors testationsfrihet. Istället föreslogs att sambor som hade gemensamma barn, och sambor utan gemensamma barn som levt tillsammans under minst fem år, skulle tillerkännas arvsrätt. Den femåriga tidsgränsen berodde på att den föreslagna rätten till arv skulle gälla före bröstarvingars laglottsrätt. Därmed ansågs det centralt att samborna hade uppnått ett ömsesidigt beroende av varandra. Eftersom regeringen inte ville att sambor skulle likställas med makar begränsades dock arvsrätten till en summa motsvarande fyra grundbelopp enligt socialförsäkringslagstiftningen. Enligt regeringens mening garanterade ett sådant arv den efterlevande en minsta ekonomisk trygghet. Därtill beaktade lagstiftningen

⁸⁵ NOU 1999:25, s. 146.

⁸⁶ St. meld. nr. 29 (2002-2003), s. 61 och 66.

⁸⁷ St. meld. nr. 29 (2002-2003), s. 71.

även de svagaste grupperna av sambor, särskilt dem som i liten grad upprättade testamenten.⁸⁸

Med utgångspunkt i 2003 års melding remitterade regeringen år 2007 ett lagförslag om ändringar i arvsrättsregleringen. Mot bakgrund av det ökade antalet samboförhållanden rådde en utsträckt samstämmighet om att sambors rättigheter i arvsrättslig mening borde stärkas. Som skäl för att likabehandla sambor och makar anfördes dels hänsynen till gemensamma barn, dels rimlighetshänsyn. Motargumentet var att individers val att leva i samboförhållanden kunde bero på att de ville hålla sig borta från äktenskapets rättsverkningar. Sammantaget höll emellertid det remitterade förslaget fast vid de principer som presenterats år 2003.⁸⁹

Efter remissrundan framhöll det norska Justitiedepartementet år 2008 att det inte längre kunde antas att flertalet sambor valt denna samlevnadsform för att undvika rättsverkningarna av ett äktenskap. Det framfördes även att beaktandet av den svagare parten i samboförhållandet många gånger stod mot hänsynstagandet till sambornas val och frihet. Enligt departementet utgjorde därför skyddsaspekten en central grund för ett införande av arvsrätt för sambor. En legal rätt till arv förklarades nämligen fånga upp de parter som inte upprättat testamente i tid. Dessutom anfördes att sambornas frihet ändå tillgodosågs genom möjligheten att i testamente bestämma att arvsreglerna inte skulle gälla för deras förhållande.⁹⁰ Propositionens arvsrättsförslag omfattade, i likhet med regeringens, endast sambor med gemensamma barn. Parter som hade, hade haft eller väntade barn tillsammans konstaterades åtnjuta en livsgemenskap. Därmed bedömdes det möjligt att anta att dessa sambor önskade prioritera varandra framför övriga arvingars intressen.⁹¹

Beträffande förslaget att också barnlösa sambor som sammanlevt i minst fem år skulle tillskrivas arvsrätt enligt lag anförde departementet att det inte kunde presumeras att dessa ville premiera den efterlevande framför andra arvingar.

⁸⁸ St. meld. nr. 29 (2002-2003), s. 72.

⁸⁹ Lind (2014), s. 37 f.

⁹⁰ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 14.

⁹¹ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 25.

Det ansågs tänkbart att unga sambor hellre ger företräde åt sina föräldrar och att äldre par exempelvis vill gynna barn från tidigare relationer. Därmed avvisades detta förslag. Departementet bedömde det mer skäligt att parterna själva, genom möjligheten att upprätta ett testamente, skulle få bestämma huruvida de skulle ärva varandra.⁹²

Utöver arvsrättsreglerna diskuterade departementet även rätten att sitta kvar i oskiftat bo. Ändringar föreslogs bland annat vad gällde det oskiftade boets omfattning. Departementet ansåg att rätten, utöver gemensam bostad och bohag, även skulle omfatta bil och fritidsegendom. Samtidigt kvarhölls tanken att en efterlevande sambo inte kunde få rätt att sitta kvar i oskiftat bo beträffande den avlidnas hela kvarlåtenskap.⁹³

Med utgångspunkt i propositionens förslag infördes nya regler till skydd för en efterlevande sambo. Å ena sidan tillerkändes sambor som hade, hade haft eller väntade gemensamma barn en rätt att sitta i oskiftat bo beträffande bostad och bohag.⁹⁴ Å andra sidan tillskrevs sambor som hade, hade haft eller väntade barn en begränsad arvsrätt på fyra grundbelopp enligt socialförsäkringslagstiftningen. Arvsrätten gällde utan krav på testamente och gick före bröstarvingars laglottsrätt.⁹⁵ Sambor utan barn gavs istället möjlighet att, under förutsättning att de sammanlevt i minst fem år, genom testamentsförordnande ge en efterlevande sambo rätt till arv upp till fyra gånger grundbeloppet. Arvsrätten gällde då före släktarvingarnas laglott.⁹⁶

4.3 Förslag till ny arvelov: utvidgade rättigheter för sambor vid dödsfall

År 2011 gavs en ny kommitté, arvelovsutvalget, i uppdrag att göra en generell utvärdering av reglerna om sambors arvsrätt. Av mandatet framgick att det saknades behov av att ändra den gällande ordningen, men att bestämmelserna

⁹² Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 25 f.

⁹³ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 40 f.

⁹⁴ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 40 f. Se vidare avsnitt 6.6.

⁹⁵ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 25. Se vidare avsnitt 6.4.

⁹⁶ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 26. Se vidare avsnitt 6.5.

ändå skulle granskas i den utsträckning det ansågs nödvändigt för att anpassa dem till en ny arvsreglering.⁹⁷

Efter tre år lade kommittén fram sin utredning. Inledningsvis framhölls att den grundläggande värderingen bakom regleringen bottnade i föreställningen om neutralitet. Oavsett om en samlevnad formades som ett samboförhållande eller ett äktenskap menade kommittén att familjen som sådan var samhällets grundläggande institution. Det konstaterades därför att lagstiftningen borde vara neutral i förhållande till de olika samlevnadsformerna, och att samma regler borde gälla för sambor och makar. Motivet till att ge samlevnadsformerna samma skyddsregler vilade bland annat på en kompensationstanke. Eftersom parterna genom ömsesidiga insatser och uppoffringar byggt upp en gemenskap, ansågs det naturligt att en efterlevande sambo hade samma behov av skydd och samma rätt till kompensation som en efterlevande make.⁹⁸

Kommittén ansåg att sambors rätt att fritt välja samlevnadsform gällde den enskildes valfrihet att avstå från äktenskapet. Att den ekonomiskt starkare sambon kunde underlåta att gifta sig i syfte att undgå de rättsverkningar som giftermålet medförde bedömdes dock olämpligt. Vidare fann kommittén att det argument som lyfts fram mot likställighet med makar, nämligen att sambor hade möjlighet att tillgodose varandra genom testamente, var ohållbart eftersom så få sambor upprättade ett sådant.⁹⁹

Följaktligen innebar kommitténs lagförslag att sambor som hade, hade haft eller väntade barn tillsammans samt sambor som sammanlevt i minst fem år skulle ärva varandra som om de vore makar. Det föreslogs dock gälla med begränsningen att parterna kunde upphäva den efterlevandes rätt till arv genom testamente. Likväl skulle ett minsta arv motsvarande sex grundbelopp enligt socialförsäkringslagstiftningen inte kunna fräntas den efterlevande.¹⁰⁰ Kommittén föreslog också att sambor som uppfyllde förutsättningarna för legalt arv skulle likställas med makar vad gällde rätten att sitta kvar i oskiftat

⁹⁷ NOU 2014:1, s. 5 och 10.

⁹⁸ NOU 2014:1, s. 49.

⁹⁹ NOU 2014:1, s. 50.

¹⁰⁰ NOU 2014:1, s. 54 och 221.

bo. Enligt förslaget skulle denna rätt omfatta all egendom, inte bara gemensam bostad och gemensamt bohag.¹⁰¹

Den norska regeringen har ännu inte överlämnat någon proposition avseende utredningens förslag. Vilket gehör denna kommer att få och vad en eventuell ny arvsrättsreglering får för innehåll återstår därför att se.¹⁰²

¹⁰¹ NOU 2014:1, s. 12 och 75 f. Se även s. 221 f.

¹⁰² Jfr dock Advokatföreningen: ”NOU 2014:1 Ny arvelov og høringsnotat om herreløs arv till frivillige organisasjoner”.

5 Fördelning efter sambos död: Sverige

5.1 Bodelning

5.1.1 Inledning

Som redan nämnts har sambor i Sverige ingen legal arvsrätt. Det betyder att kvarlåtenskapen efter en avliden sambo, om denne inte har upprättat något testamente, fördelas i enlighet med den legala arvsordningen. Av 2 kap. 1 § ärvdabalken, ÄB, framgår att den avlidnas bröstarvingar i första hand ärver hela kvarlåtenskapen. Saknas barn går arvet enligt 2 kap. 2 § ÄB vidare till den avlidnas föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar. Är även denna arvsklass tom får den avlidnas mor- och farföräldrar och deras barn arvet, 2 kap. 3 § ÄB. Finns inga kvarlevande legala släktingar alls tillfaller kvarlåtenskapen enligt 5 kap. 1 § ÄB den Allmänna arvsfonden.¹⁰³

En efterlevande sambo har dock möjlighet att påverka i vilken utsträckning det gemensamma boet måste fördelas. Denne kan nämligen begära bodelning, en rättighet som den avlidnas arvingar och universella testamentstagare saknar. Om så sker ska bodelningen förrättas före ett arvskifte mellan dessa rättsinnehavare, 23 kap. 1 § andra stycket ÄB. Därutöver finns ett minimiskydd genom lilla basbeloppsregeln till förmån för den efterlevande.¹⁰⁴

5.1.2 Begäran om bodelning

Om en sambo avlider gäller bestämmelserna om rätt att begära bodelning endast till förmån för den efterlevande sambon, 18 § första stycket SamboL. Anledningen härtill är att den avlidnas arvingar och testamentstagare inte ska kunna uppbära fördelar på den efterlevandes bekostnad.¹⁰⁵ Den efterlevande är emellertid inte skyldig att förrätta bodelning. Han eller hon bör därför tänka

¹⁰³ Om det kan anses ha varit den avlidnas yttersta vilja kan dock Arvsfonden få avstå arv eller försäkringsbelopp till förmån för annan, se 24 § lagen (1994:243) om allmänna arvsfonden.

¹⁰⁴ Brattström & Singer (2015), s. 86; se om lilla basbeloppsregeln i avsnitt 5.4.

¹⁰⁵ Prop. 1986/87:1, s. 265.

över huruvida en bodelning skulle kunna gynna den aktuella situationen. Så kan till exempel vara fallet om den avlidna har störst del samboegendom. Då erhåller den efterlevande, efter hälftindelning av parternas delningsbara netto, egendom från den avlidna.¹⁰⁶ Omvänt kan det vara den efterlevande som äger huvuddelen samboegendom. I den situationen skyddas den gemensamma bostaden om han eller hon avstår från rätten till likadelning.¹⁰⁷

Om den efterlevande vill få till stånd en bodelning måste denne framställa begäran därom senast när bouppteckningen förrättas, 8 § SamboL. Stadgandet gäller också för det fall någon av samborna skulle avlida inom ett år från ett förhållandes upplösning. Med andra ord har en före detta sambo rätt att begära bodelning om den första sambon skulle avlida efter det att samboförhållandet upphört, men innan bodelning har ägt rum.¹⁰⁸

5.1.3 Bodelningens omfattning och genomförande

Av 8 § första stycket SamboL framgår att det är parternas samboegendom som blir föremål för bodelning. Enligt 3 § SamboL består samboegendom av sådan bostad och bohag som samborna förvärvat för gemensam användning.¹⁰⁹ Egendom som en sambo fått i gåva, arv eller erhållit genom testamente med villkor att egendomen ska vara mottagarens enskilda utgör däremot inte samboegendom, 4 § 1–3 punkten SamboL. Detta gäller vanligtvis också för vad som trätt i stället för egendom som nu nämnts, 4 § 4 punkten SamboL.

Att sambor förvärvat egendom *för* gemensam användning markerar att de vid tiden för inköpen ska ha åsyftat att begagna den tillsammans. På så vis utgör samboegendom oftast sådan bostad och bohag som har införskaffats under själva samlevnaden.¹¹⁰ Detta har motiverats med att parternas ekonomiska

¹⁰⁶ Lind (2013), s. 164.

¹⁰⁷ Brattström & Singer (2015), s. 88.

¹⁰⁸ Lind (2013), s. 117.

¹⁰⁹ I 5 och 6 §§ SamboL förklaras vad som menas med gemensam bostad respektive bohag. Därtill ges en komplettering i 7 § SamboL att egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål inte räknas som gemensam bostad och bohag.

¹¹⁰ Lind (2013), s. 81.

gemenskap uppkommer i samband med att egendom anskaffas för ömsesidig användning.¹¹¹ Vem som då förvärvar egendomen är utan betydelse.¹¹² Av det sagda följer att sådant som någon av dem köpt före samvaron i regel inte bedöms vara införskaffat för gemensamt bruk. Ett undantag föreligger dock för egendom som anskaffats inför parternas sammanflyttning, eftersom syftet då kan ha varit att denna skulle komma att användas gemensamt. Följaktligen betraktas vanligtvis inte en bostad som samborna bor i vara köpt för gemensamt bruk, om en av dem skaffat denna långt före samboförhållandet. Skulle bostaden bytas ut under samlevnaden anses däremot den nya vara förvärvad för gemensam användning, och skulle därför ingå i en bodelning.¹¹³

En bodelning ska enligt 8 § första stycket SamboL göras med utgångspunkt i sambornas egendomsförhållanden den dag som samboförhållandet upphör. Enligt 12 § SamboL ska först vardera sambons andelar i samboegendomen beräknas. Vid andelsberäkningen ska så mycket från vad en sambo äger av egendomen avräknas att det täcker de skulder som sambon hade när samboförhållandet upphörde, 13 § första stycket SamboL. Skulder som inte är direkt hänförliga till den delningsbara egendomen ska enligt 13 § andra stycket SamboL i första hand täckas med egendom som inte ska ingå i bodelningen. Av 14 § SamboL framgår att det som återstår av egendomen, sedan avdrag gjorts för skulderna, ska läggas samman och delas lika mellan parterna. Denna fördelning av ekonomiska värden bottnar i föreställningen om en gemenskap mellan samborna.¹¹⁴ Efter att vardera parts andel har beräknats ska slutligen samboegendomen fördelas mellan dem på lotter, 16–17 §§ SamboL. Den efterlevande tillskiftas då hälften av samboegendomens värde. Lottläggningsreglerna medför även att endast den efterlevande har rätt att överta den avlidnas bostad eller bohag. På så sätt kan han eller hon aldrig förmås att ge ifrån sig annat än skifteslikvid till dödsboet.¹¹⁵

¹¹¹ Prop. 1986/87:1, s. 104.

¹¹² Eriksson (2014), s. 57.

¹¹³ Lind (2013), s. 81 f.

¹¹⁴ SOU 1999:104, s. 197.

¹¹⁵ Brattström & Singer (2015), s. 86.

5.1.4 Jämkning vid bodelning

Ett bodelningsresultat som anses oskäligt kan jämkas i enlighet med 15 § SamboL.¹¹⁶ Jämkning innebär att man gör avsteg från huvudprincipen att dela samboegendom lika. Av detta följer att ett bodelningsresultat endast kan justeras till fördel för den part som har mest samboegendom netto. Sambon med minst egendom kan aldrig genom jämkning få mer än vad likadelningsprincipen hade medfört. Utöver funktionen som allmän jämkningsregel syftar följaktligen bestämmelsen till att skydda en sambo från att, efter ett kortvarigt förhållande, behöva överlämna en inte obetydlig del av sin samboegendom.¹¹⁷

Enligt 15 § SamboL får jämkning ske om likadelning framstår som oskäligt med hänsyn särskilt till samboförhållandets längd, sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt.¹¹⁸ En helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet ska avgöra jämkningsfrågan.¹¹⁹ Observera att den femårsschablon som gäller vid jämkning mellan gifta inte är tillämplig för sambor. Detta har motiverats med att bodelning mellan sambor endast avser den bostad och bohag som har förvärvats för gemensam användning.¹²⁰

Den för sambor tillämpliga jämkningsregeln gäller vid bodelning både på grund av separation och dödsfall. Om förhållandet upplöses genom dödsfall kan även den avlidnas rättsinnehavare, under förutsättning att den efterlevande sambon begärt bodelning, åberopa jämkning. Det beror på att det kan anses oskäligt mot arvingarna att låta den efterlevande få egendom från den avlidnas sida.¹²¹ Den efterlevande har emellertid alltid rätt att tillskiftas så mycket att det motsvarar två prisbasbelopp.¹²²

¹¹⁶ Jämkning ska emellertid endast ske i undantagsfall, se prop. 1986/87:1, s. 184.

¹¹⁷ Lind (2013), s. 151 f.

¹¹⁸ För exempel på omständigheter som kan aktualisera jämkning se Lind (2013), s. 144–151.

¹¹⁹ Prop. 1986/87:1, s. 103.

¹²⁰ En situation där jämkning utifrån femårstrappan kan medges har dock nämnts, se prop. 1986/87:1, s. 262 f.

¹²¹ Agell & Brattström (2011), s. 286; Lind (2013), s. 143.

¹²² Se avsnitt 5.4.

5.2 Avtal mellan sambor

En efterlevande sambos rätt att begära bodelning kan ha gått förlorad genom att parterna tidigare avtalat bort rätten till värdemässig delning. Enligt 9 § första stycket SamboL får nämligen sambor eller blivande sambor avtala om att bodelning överhuvudtaget inte ska ske, eller att viss egendom ska exkluderas därifrån.¹²³ Bestämmelsen har motiverats med att sambor ska ha frihet att själva utforma sina ekonomiska mellanhavanden. Genom möjligheten att träffa avtal undviks följaktligen att parterna påtvingas en typ av oönskad egendomsgemenskap.¹²⁴

Sambornas avtalsfrihet begränsas dock på så sätt att rätten att överta den gemensamma bostaden är tvingande. Att dessa regler inte ska kunna avtalas bort har motiverats med att de inte är hänförliga till den värdemässiga likadelningen.¹²⁵ Möjligheten att avtala bort bodelningsreglerna avser nämligen endast delning av ekonomiska värden.¹²⁶ Således kan parterna inte heller bestämma om andra saker som rör deras ekonomiska mellanhavanden, till exempel att mer eller annan egendom än samboegendom ska bli föremål för delning.¹²⁷ Däremot har de enligt 9 § första stycket SamboL möjlighet att genom ett nytt avtal ändra vad som tidigare överenskommits. Dessutom kan ett avtal vid bodelningen jämkas eller lämnas utan avseende om det innehåller oskäligen villkor, 9 § tredje stycket SamboL.¹²⁸

En förutsättning för ett samboavtals giltighet är att detta skriftligen upprättats och undertecknats av samborna eller de blivande samborna, 9 § andra stycket SamboL. Parterna behöver dock varken skriva under vid samma tidpunkt eller få underskrifterna bevitnade. Ett samboavtal behöver inte heller, till skillnad från makars äktenskapsförord, registreras hos domstol.¹²⁹

¹²³ Från ett sådant avtal om att åsidosätta bodelning måste åtskiljas bodelningsavtal enligt 20 § SamboL och föravtal om bodelning enligt 10 § SamboL.

¹²⁴ Prop. 1986/87:1, s. 107.

¹²⁵ Prop. 1986/87:1, s. 107.

¹²⁶ Agell & Brattström (2011), s. 274.

¹²⁷ Lind (2013), s. 119; Håkansson (2016), s. 84.

¹²⁸ Från jämkning av avtal enligt 9 § SamboL får skiljas jämkning enligt 15 § SamboL av likadelning vid bodelningen.

¹²⁹ Lind (2013), s. 119 f.

5.3 En annan delningsgrund – samägenderätt

Som nämnts ovan måste det inför en bodelning konstateras vem som äger vad. Sambor har självständig ägenderätt till sin egendom och svarar själva för sina skulder.¹³⁰ Därmed är det av särskild relevans att fastställa ägenderättsförhållandena till egendom som inte är samboegendom, eftersom denna inte omfattas av bodelningen. Utgångspunkten är att den som köpt något med egna resurser också är ägare.¹³¹ Samtidigt är det vanligt att det i större eller mindre utsträckning sker en sammanflätning av sambors ekonomi. Med anledning av parternas sociala och ekonomiska gemenskap kan följaktligen samägenderättskonstruktioner uppstå.¹³² Samägenderätt kan antingen vara öppen, varvid delägandet är allmänt synligt, eller dold där samägandet inte syns utåt.¹³³

Om den avlidna sambon har medverkat ekonomiskt till att anskaffa fast egendom¹³⁴ som den efterlevande står som ägare till, och som utgör samboegendom, finns viss utsikt för den avlidnas arvingar att ta del av denna om de hävdar dold samägenderätt.¹³⁵ För att dold samägenderätt ska föreligga krävs att egendomen förvärvats i den efterlevandes namn men för parternas gemensamma bruk, att den avlidna möjliggjort eller underlättat förvärvet genom ekonomiskt bidrag och att gemensam partsvilja kan presumeras vid förvärvet.¹³⁶ Om så är fallet löses samägenderättsförhållandet vid bodelningen upp genom att den del som den andre äger övertas.¹³⁷ Således är det respektive sambos andel i den samägda egendomen som räknas in i bodelningen.¹³⁸

Omvänt kan, även om bodelning inte sker, en efterlevande sambo åberopa dold samägenderätt i den avlidnas egendom. Är förutsättningarna enligt ovan

¹³⁰ Håkansson (2016), s. 26.

¹³¹ Ryrstedt (1998), s. 60.

¹³² Brattström (2014), s. 72.

¹³³ Ryrstedt (2000), s. 378.

¹³⁴ Beroende på om det är fråga om fast egendom eller lösöre föreligger skillnader, se Håkansson (2016), s. 78.

¹³⁵ Walleng (2015), s. 190.

¹³⁶ Se t.ex. NJA 2002 s. 142; NJA 2004 s. 397. Se även Håkansson (2016), s. 71 ff.; Agell & Brattström (2011), s. 76 ff. för utförligare redogörelser av principen om dold samägenderätt.

¹³⁷ Ryrstedt (1998), s. 61.

¹³⁸ Håkansson (2016), s. 71.

uppfylla kan värdet på både bilar och fritidsfastigheter delas, eftersom dolda samäganderätt inte begränsas endast till samboegendom. I ett sådant fall är den efterlevande berättigad sin dolda andel före det att dödsboet skiftas.¹³⁹

5.4 Lilla basbeloppsregeln

I förarbetena till 1987 års lagstiftning konstaterades att det fanns behov av ett visst minimiskydd till förmån för en efterlevande sambo.¹⁴⁰ Idag finns detta efterlevandeskydd i 18 § andra stycket SamboL. Bestämmelsen kallas för lilla basbeloppsregeln och fungerar som en bodelningsregel. Därmed förvärvar den efterlevande sambon egendom med full äganderätt.¹⁴¹

Lilla basbeloppsregeln tillämpas vid andelsberäkningen. För att bestämmelsen ska kunna tillämpas krävs enligt 18 § andra stycket SamboL att samboförhållandet har upphört till följd av att en sambo har avlidit.¹⁴² Därmed är regeln inte tillämplig om samboförhållandet upplösts före dödsfallet men bodelning ännu inte skett.¹⁴³ Av 18 § andra stycket SamboL framgår att den efterlevande vid fördelningen av sambornas bostad och bohag alltid har rätt att som sin andel få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder, i den mån det räcker, att det motsvarar två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande prisbasbeloppet. För år 2016 är prisbasbeloppet 44 300 kronor, vilket innebär att en efterlevande sambo garanteras högst 88 600 kronor.¹⁴⁴

Det sagda innebär att den efterlevandes andel, om dennes samboegendom inte uppgår till 88 600 kronor vid andelsbestämningen, ska ökas till detta minimibelopp samtidigt som den avlidnas andel reduceras i motsvarande mån.¹⁴⁵ Av 18 § andra stycket SamboL framgår dock att den avlidnas samboegendom endast kan tas i anspråk i den mån det räcker. Därmed undantas den avlidnas

¹³⁹ Brattström & Singer (2015), s. 88. Se även NJA 2008 s. 862.

¹⁴⁰ SOU 1981:85, s. 206; prop. 1986/87:1, s. 110.

¹⁴¹ Lind (2013), s. 165.

¹⁴² Om det finns ett samboavtal som innebär möjligheten till bodelning avtalats bort blir lilla basbeloppsregeln bara tillämplig om avtalet först sätts åt sidan genom jämkning, 9 § SamboL.

¹⁴³ Prop. 2002/03:80, s. 39; Lind (2013), s. 167.

¹⁴⁴ Numera upptas prisbasbeloppet i socialförsäkringsbalken. Se även förordning (2015:536) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2016.

¹⁴⁵ Lind (2013), s. 165.

eventuella enskilda och övriga egendom från bodelningen. Denna egendom tillhör istället den kvarlåtenskap som skiftas mellan den avlidnas arvingar och universella testamentstagare.¹⁴⁶ När samboegendomens värde underskrider två prisbasbelopp kan den efterlevande följaktligen inte kompenseras genom den avlidnas övriga egendom.¹⁴⁷

Avslutningsvis framgår av 18 § tredje stycket SamboL att den efterlevande kan förlora rätten att vid bodelning få del i den avlidnas egendom, om förutsättningarna för förverkande på grund av brottslig gärning är uppfyllda. I ett sådant fall är följaktligen lilla basbeloppsregeln inte tillämplig.¹⁴⁸

5.5 Rätten att överta bostad i vissa fall

Enligt 22 § SamboL kan en efterlevande sambo i vissa fall ha rätt att överta parternas gemensamma bostad även om denna inte utgör samboegendom och därför inte ska ingå i en bodelning. Med andra ord fyller lagrummet ut lottläggningsreglerna i situationer där bostaden inte utgör samboegendom. Detta gäller dock endast för hyresrätter och bostadsrätter, varför fast egendom och bohag faller utanför regelns tillämpningsområde.¹⁴⁹ Att övertaganderätten för den efterlevande inte omfattar bohag har motiverats med att en sådan rätt skulle göra för stort intrång på arvingarnas rätt till egendomen.¹⁵⁰

Övertaganderätten i 22 § SamboL kan bli aktuell i framförallt två fall; när en av samborna anskaffat lägenheten innan samboförhållandet inletts, och när lägenheten förvisso förvärvats för gemensamt bruk men samborna har avtalat att bostaden inte ska ingå i bodelning.¹⁵¹ Bestämmelsen är tvingande och kan därför inte avtalas bort genom samboavtal.¹⁵² På så sätt kan ett övertagandeanspråk framföras även om samborna skulle ha avtalat att bodelning inte ska ske, eller att bostaden inte ska ingå i bodelning. Samma sak gäller avtal som

¹⁴⁶ Lind (2013), s. 165.

¹⁴⁷ Brattström & Singer (2015), s. 88.

¹⁴⁸ Brattström & Singer (2015), s. 89.

¹⁴⁹ Lind (2013), s. 172.

¹⁵⁰ Prop. 2002/03:80, s. 36.

¹⁵¹ Lind (2013), s. 172.

¹⁵² Prop. 1986/87:1, s. 107 och 259; prop. 2002/03:80, s. 54 f.

innebär att bostaden ska utgöra enskild egendom.¹⁵³ Om det inte finns något samboavtal, men bodelning ändå inte förrättas till följd av att den efterlevande försummat eller avsiktligt underlåtit att begära bodelning, torde övertaganderätten ändå kunna bli aktuell.¹⁵⁴ För det fall den efterlevande har mest delningsbar egendom är det nämligen till dennes fördel att undvika att tvingas dela med sig egendom genom bodelning, men ändå ha rätt att hävda övertaganderätt enligt 22 § SamboL.¹⁵⁵

Rätten att överta bostaden gäller enligt 22 § första stycket SamboL både vid samboförhållandets upplösning genom separation och vid upplösning på grund av en sambos död. I det senare fallet gäller emellertid rätten bara till fördel för den efterlevande sambon, 18 § första stycket SamboL. Därmed kan lagregeln inte återopas av den avlidnas arvingar eller universella testamentstagare.¹⁵⁶

För att den efterlevande ska ha rätt att överta bostaden krävs enligt 22 § första stycket SamboL att han eller hon bäst behöver denna, och att övertagandet även med hänsyn till omständigheterna i övrigt anses skäligt. Om samborna inte har eller har haft gemensamma barn fordras att synnerliga skäl talar för ett övertagande, 22 § första stycket andra meningen SamboL. Vid tillkomsten av 1973 års lagstiftning uttalades att begreppet synnerliga skäl skulle tolkas restriktivt. Det anfördes att det krävdes mycket starka skäl av social karaktär för ett övertagande om parterna inte hade gemensamma barn. Som exempel på en situation där synnerliga skäl förelåg nämndes att den sambo som ägde den gemensamma bostaden avled. Om samboskapet har varat under en längre tid i bostaden bedömdes den efterlevandes intresse av att bo kvar väga tyngre än dödsbodelägnas intresse av att tillträda bostaden.¹⁵⁷

Enligt huvudregeln ska en sambos anspråk på att överta bostaden framställas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde, 22 § andra stycket SamboL. Denna tidsfrist gäller emellertid inte om den sambo som innehar bo-

¹⁵³ Lind (2013), s. 173.

¹⁵⁴ Tottie (1990), s. 629 f.

¹⁵⁵ Lind (2013), s. 173.

¹⁵⁶ Prop. 1986/87:1, s. 377 f.

¹⁵⁷ Prop. 1973:32, s. 169.

staden avlider och den efterlevande sambon bor kvar i bostaden. Härvid har det sociala skyddsintresset gett skäl för att preskription inte inträffar. Lämnar den efterlevande bostaden ska dock anspråket i enlighet med 22 § andra stycket SamboL framställas senast tre månader därefter.¹⁵⁸

Om den efterlevande övertar rätten till bostaden måste denne enligt 22 § tredje stycket SamboL ersätta den avlidna sambons arvingar för den avlidnas andel i bostadens ekonomiska värde. Av nu nämnda lagrum framgår att detta antingen kan ske genom att bostadens värde avräknas vid bestämmandet av sambornas andelar i bodelningen, eller genom betalning med pengar.¹⁵⁹

5.6 Testamente

Testamente är en successionsform som följer av den avlidnas ensidiga förordnanden.¹⁶⁰ Som konstaterats har sambor ingen legal arvsrätt. För att stärka en efterlevande sambos ekonomiska skydd har parterna istället möjlighet att upprätta ett inbördes testamente, vilket innebär att de förordnar sin egendom till förmån för varandra. Därigenom kan de dels bestämma vad som ska hända med kvarlåtenskapen när den första av dem avlider, dels när båda avlidit.¹⁶¹

Av 10 kap. 1 § ÄB framgår att vissa formkrav måste vara uppfyllda för att ett testamente ska vara giltigt. Testationsfriheten begränsas även av laglottsanspråk från den avlidnas bröstarvingar eller från sambornas gemensamma bröstarvingar, se 7 kap. ÄB. På så sätt medför rätten till laglott att samborna endast i begränsad omfattning kan skydda den efterlevande genom testamente.¹⁶² Saknas bröstarvingar kan dock sambornas hela kvarlåtenskap testamenteras till varandra, och på så sätt uppnås ett fullgott efterlevandeskydd.¹⁶³ Enligt 10 kap. 5 § ÄB kan dock ett inbördes testamente återkallas. En av de sambor som har utformat det gemensamma testamentet kan därför ensidigt ta tillbaka sitt förordnande genom att existerande förordnanden

¹⁵⁸ Prop. 2002/03:80, s. 36 och 55.

¹⁵⁹ För redogörelse av bestämmandet av bostadens värde se Lind (2013), s. 175 f.

¹⁶⁰ Saldeen (2006), s. 20.

¹⁶¹ Brattström & Singer (2015), s. 116 och 124; Walleng (2015), s. 340.

¹⁶² Boström & Israelsson (2004), s. 645.

¹⁶³ Brattström & Singer (2015), s. 205.

ändras, eller genom att ett nytt testamente upprättas.¹⁶⁴ Om detta medför att förutsättningarna för det ömsesidiga förordnandet väsentligen rubbas, förlorar den som gjort ändringen sin rätt enligt testamentet, 10 kap. 7 § ÄB.

¹⁶⁴ Brattström & Singer (2015), s. 124.

6 Fördelning efter sambos död: Norge

6.1 Kort om sambors ägandeförhållanden

Det finns ingen lag i Norge som reglerar relationen mellan par som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden. Därmed bestäms norska sambors egendomsförhållanden i allmänhet genom förmögenhetsrättsliga principer. Som utgångspunkt äger var och en sin egendom och svarar för sina skulder.¹⁶⁵

Sambor kan dock inneha egendom med samäganderätt (*medeiendomsrett*). För att egendomen ska anses samägd utan att parterna avtalat om det, krävs att två förutsättningar är uppfyllda. Dels ska båda samborna ha bidragit (*medvirket*) till förvärvet genom direkta eller indirekta bidrag (*ervervsbidrag*), dels ska förvärvet ha skett som en gemensam angelägenhet och för deras gemensamma bruk. Huruvida samäganderätt till egendomen som anskaffats under samlivet föreligger avgörs sedan utifrån en skönsmässig helhetsbedömning (*skjønnsmessig helhetsvurdering*) av de aktuella omständigheterna.¹⁶⁶ Genom praxis har det blivit klart att såväl arbete i hemmet som betalning av förbrukningsutgifter utgör relevanta omständigheter för bedömningen.¹⁶⁷

Principen om samägende genom ervervsbidrag är dispositiv, vilket möjliggör för sambor att kringgå den genom avtal. En överenskommelse att en av dem ska vara ägare till viss egendom gäller därmed före principen.¹⁶⁸

6.2 Avsaknad av bodelningsregler men förekomst av vederlagskrav

Att det saknas en specifik sambolag innebär att sambor, när deras förhållande upplöses, inte har någon rätt till bodelning i form av överföring av ekonomiska

¹⁶⁵ Lødrup & Sverdrup (2016b), s. 63 f.; Sverdrup (2011), s. 226.

¹⁶⁶ Brattström (2014), s. 83 och 85 f.; Lødrup & Sverdrup (2016b), s. 67.

¹⁶⁷ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 352. Se även Rt. 1975 s. 220; Rt. 1978 s. 1352; Rt. 1982 s. 1102 och Rt. 1984 s. 497.

¹⁶⁸ Brattström (2014), s. 87.

värden.¹⁶⁹ Avsaknaden av bodelningsregler innebär att ägandeförhållandena styr uppdelningen av egendomen. Den reella äganderätten avgör vem som äger vilken egendom. Det är därför utan betydelse att någon av samborna är registrerad som ägare, exempelvis i fastighetsregistret. Förhållandet att en part är registrerad som ägare kan emellertid ge en antydning om att denne också är den egentliga egendomsägaren.¹⁷⁰

I brist på samboavtal¹⁷¹ är utgångspunkten att vardera part tar sitt när förhållandet upphör. Det innebär att respektive sambo behåller sin egendom och sina skulder. Principen gäller såväl vid upphörande genom separation som vid dödsfall. Därmed behåller en efterlevande sambo sina äodelar och skulder, medan den avlidnas förmögenhet träder in i dödsboet.¹⁷² Sambor är med andra ord självständiga rättssubjekt. Likväl bildar de ändå en enhet, inte enbart avseende arbete utan även vad gäller konsumtion och investeringar.¹⁷³

Mot bakgrund av att den ena sambon kan ha berikat den andre genom att ha möjliggjort eller varit delaktig i en förmögenhetsökning hos denne, finns dock en risk att en egendomsuppdelning efter ägandeförhållandena utmynnar i ett orimligt resultat. Värdeöverföringen behöver inte vara orsakad av ett aktivt val mellan samborna, utan kan ha skett gradvis och outtalat. En berikning kan till exempel vara en följd av ena sambons arbete i hemmet, eller på grund av att denne betalat utgifter för familjens konsumtion. Bidraget har på så sätt medfört en besparing hos den andra sambon.¹⁷⁴ Från huvudregeln att vardera sambo tar sitt finns därför ett undantag som innebär att den efterlevande, i samband med skiftesuppgörelsen av den avlidna sambons egendom, kan tillerkännas ett vederlagsbelopp (*vederlag*).¹⁷⁵ Denna rätt grundar sig i principerna om obehörig vinst och allmänna skälighetsöverbäganden. Villkoren för ett vederlagskrav har i sin tur utkristalliserats i rättspraxis.¹⁷⁶

¹⁶⁹ Walleng (2015), s. 34; Sverdrup (2009), s. 21.

¹⁷⁰ Lødrup & Sverdrup (2016b), s. 65 och 68; Sverdrup (2011), s. 227.

¹⁷¹ Se avsnitt 6.3.

¹⁷² Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 357 f.

¹⁷³ Sverdrup (2014a), s. 258; Sverdrup (2009), s. 23.

¹⁷⁴ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 358 f.

¹⁷⁵ Den efterlevande kan också lösa in den avlidnas bostad och bohag, se avsnitt 6.7.

¹⁷⁶ Asland (2014), s. 204 och 206. Se även Rt. 1984 s. 497; Rt. 1989 s. 539; Rt. 2000 s. 1089; Rt. 2011 s. 1168; Rt. 2011 s. 1176.

För att vederlag ska kunna utgå fordras att två kriterier är uppfyllda. För det första måste den ena sambon genom vinning (*berikelse*) eller genom en besparing ha tillfört den andra sambon en betydande ekonomisk fördel. För det andra ska det i övrigt, utifrån en rimlighetsvärdering, anses skäligt att tillerkänna den efterlevande vederlag.¹⁷⁷ I bedömningen beaktas bland annat sambornas ekonomiska ställning och ekonomiska förutsättningar, hur länge samlevnaden varat samt bidragets art. Situationen att en part riskerar att stå utan medel efter ett långt samboförhållande talar för en tillämpning av principen om vederlag då det kan antas att samborna har en starkare samhörighet ju längre samlevnaden har varat. En omständighet som talar mot vederlag är istället att den sambo som blivit berikad har dålig ekonomi och blir tvungen att sälja egendom eller ta lån för att kunna betala ut vederlagsbeloppet. Av detta följer att den efterlevande i allmänhet inte behöver ge vederlag till dödsboet.¹⁷⁸

6.3 Avtal mellan sambor

Som utgångspunkt råder det avtalsfrihet mellan norska sambor. Parterna har därför möjlighet att upprätta ett avtal om vad som ska hända med deras förmögenhet om samboförhållandet skulle upphöra.¹⁷⁹ Av detta följer att samborna antingen kan åstadkomma en livstidsdisposition (*livsdisposisjon*) eller en dödsdisposition (*dødsdisposisjon*). Vilken typ det rör sig om bestäms dels utifrån avtalsinnehållet, dels genom tidpunkten för dispositionens genomförande. Ska avtalet förverkligas först efter den ena sambons död är det vanligtvis fråga om en dödsdisposition.¹⁸⁰

Eftersom sambornas egendomsförhållanden utreds och oenigheter inför en framtida uppgörelse undviks, skapar samboavtal klarhet för de inblandade personerna. Det är emellertid viktigt att parterna, när de upprättar samboavtal,

¹⁷⁷ Asland (2014), s. 206; Rt. 2011 s. 1168; Rt. 2011 s. 1176.

¹⁷⁸ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 367.

¹⁷⁹ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 370; Sverdrup (2014b), s. 68.

¹⁸⁰ Bull (1992), s. 165. För mer utförlig redogörelse av gränsen mellan livs- och dödsdispositioner i relation till samboavtal se s. 164 ff.

har i åtanke att framtiden inte alltid utvecklar sig på ett sätt som de tänkt. Det är till exempel möjligt att sambornas inkomst- och arbetsförhållanden förändras. Därmed kan samborna, även om det saknas formkrav för ett avtals giltighet, tjäna på att tydliggöra vissa grundförutsättningar i uppgörelsen.¹⁸¹

Trots avtalsfriheten finns det vissa bestämmelser som är tvingande och därför inte kan avtalas bort. För det första har bröstarvingar (*livsarvingane*) rätt till laglott (*pliktdelsarv*), § 29 arveloven.¹⁸² Innehåller avtalet en dödsdisposition krävs dessutom testamente.¹⁸³ Vidare sätter HusfskL gränser för avtalsfriheten. Av § 4 HusfskL framgår nämligen att föreskrifterna som utgångspunkt gäller före en överenskommelse. Samtidigt ska ett sådant avtal beaktas.¹⁸⁴ Slutligen kan ett samboavtal helt eller delvis åsidosättas om dess innehåll skulle komma att ge orimliga effekter, § 36 avtaleloven.¹⁸⁵

6.4 Legal arvsrätt för sambor med gemensamma barn

Som nämnts ovan innebär avsaknaden av en generell sambolag att egendomsförhållandena mellan sambor till stor del regleras av allmänna förmögenhetsrättsliga principer. Från denna utgångspunkt finns dock två viktiga undantag; reglerna om övertaganderätt av gemensam bostad och bohag till följd av hushållsgemenskap¹⁸⁶ samt arvsbestämmelserna. Dessa två regelverk innehåller särskilda föreskrifter avseende ett samboförhållandes upplösning.¹⁸⁷

I samband med reformen av arvsreglerna år 2008 infördes en begränsad arvsrätt (*rett til arv*) för sambor i ett nytt kapitel III A i al. För att omfattas av dessa bestämmelser krävs att parterna faller in under lagens sambo-definition.¹⁸⁸ Enligt definitionen i § 28a al består ett samboförhållande

¹⁸¹ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 371 f.

¹⁸² Lov om arv m.m. av 3 mars 1972 nr. 5. Citeras al.

¹⁸³ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 370 f.

¹⁸⁴ NOU 1999:25, s. 220.

¹⁸⁵ Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer av 31 maj 1918 nr. 4.

¹⁸⁶ Se avsnitt 6.7.

¹⁸⁷ Lødrup & Sverdrup (2016b), s. 63.

¹⁸⁸ Eeg (2010), s. 31.

(*sambuarskap*) av två personer över 18 år som varken är gifta, registrerade partners eller sambor med någon annan, och som lever tillsammans i äktenskapsliknande förhållanden.¹⁸⁹

Begränsningen till *två* personer betyder att en gemenskap bestående av fler parter än så faller utanför sambobegreppet. Därmed åtskiljs arvsregleringen från HusfskL, vilken omfattar mer än två individer.¹⁹⁰ Att sambobegreppet gäller två *personer* innebär att både heterosexuella och homosexuella sambor inryms. Ingen av dessa får emellertid vara gift, sambo eller registrerad partner med någon annan. Det har sin grund i att det inte ska vara möjligt för en person att etablera ett samboförhållande under tiden som denne redan är i en annan relation. För att anses som sambo enligt definitionen måste därför ett tidigare äktenskap eller registrerat partnerskap vara formellt avslutat. Definitionens krav att parterna ska *leva tillsammans* innebär att de ska vara permanent bosatta i samma hushåll, men fordrar inte att de har gemensam folkbokföringsadress.¹⁹¹ Som utgångspunkt omfattas därför inte särbor, det vill säga två personer som är tillsammans men som har varsin bostad.¹⁹² Att samlevnaden ska vara *äktenskapsliknande* innebär att det ska föreligga ett etablerat parförhållande med en viss stabilitet. Samborna måste däremot inte ha ett sexuellt förhållande. Det föreligger inte heller krav på att parterna ska ha gemensam ekonomi, men om så är fallet kan detta tala för att en äktenskapsliknande samlevnad föreligger.¹⁹³ Exempel på ett förhållande som inte omfattas av lagens sambobegrepp är två studenter av samma eller olika kön som sammanlever utan att vara ett par. En sådan relation anses inte som äktenskapsliknande.¹⁹⁴ Normalt faller inte heller ett sammanboende bestående av två syskon, eller mor/far och son/dotter in under definitionen.¹⁹⁵

För att en efterlevande sambo ska vara arvsberättigad räcker emellertid inte att endast sambodefinitionens kriterier är uppfyllda. Av § 28b första stycket al

¹⁸⁹ För utförlig redogörelse av sambobegreppet se Asland (2014), s. 180 ff.

¹⁹⁰ Lødrup & Asland (2016), s. 39; Eeg (2010), s. 32.

¹⁹¹ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 6 och 46.

¹⁹² Asland (2014), s. 182.

¹⁹³ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 46.

¹⁹⁴ Asland (2014), s. 184.

¹⁹⁵ Eeg (2010), s. 33.

framgår att samboförhållandet även måste existera vid tiden för dödsfallet. Därutöver fordras enligt § 28b al att den efterlevande har, har haft eller väntar barn tillsammans med den avlidna sambon. Detta anknytningskriterium har motiverats med att det ska vara enkelt att utläsa vilka sambor som omfattas av arvsreglerna. Dessutom ansågs att sambor med barn var en mer enhetlig grupp än sambor utan barn, och att de präglades av en livsgemenskap.¹⁹⁶

I uttrycket *har barn* inräknas biologiska barn och under vissa förutsättningar även adopterade barn. Fosterbarn omfattas däremot inte. Att samborna *har haft barn* inkluderar både att de har förlorat barnet och att barnet har bort-adopterats. För det fall parterna *väntar barn* inryms dels situationen att den gravida får missfall, dels att den gravida avlider innan barnet föds.¹⁹⁷

Av § 28b första stycket al framgår att den legala arvsrätten är begränsad till ett belopp motsvarande fyra gånger det grundbelopp som enligt socialförsäkringslagstiftningen (*folketrygdens grunnbeløp*) gällde vid dödsfallet. Denna summa tillfaller den efterlevande sambon före en bröstarvinges laglott.¹⁹⁸ Likaså går den före särkullbarns (*særkullsbarn*) krav på arv.¹⁹⁹ Arvingarna till den först avlidna har inte någon rätt till efterarv (*sekundærarverett*). Därmed ärver den efterlevande kvarlåtenskapen med full äganderätt och har möjlighet att testamentera bort egendomen utan att behöva beakta den först avlidnas arvingar.²⁰⁰

Enligt §§ 1-4 folketrygdloven²⁰¹ uppgår grundbeloppet från den 1 maj 2015 till 90 068 norska kronor. Det innebär att en efterlevande sambo kan ärva cirka 408 873 svenska kronor. Rätten till arv kan emellertid begränsas eller helt fräntas en efterlevande genom möjligheten att upprätta ett testamente. En förutsättning för testamentets giltighet är dock att den sambo som fräntagits sin arvsrätt har fått information om detta före testatorns död, § 28b andra stycket al.

¹⁹⁶ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 25 f.

¹⁹⁷ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 47; Asland (2014), s. 188.

¹⁹⁸ Asland (2014), s. 189.

¹⁹⁹ Frantzen (2009), s. 389.

²⁰⁰ Asland (2014), s. 189.

²⁰¹ Lov om folketrygd av den 28 februari 1997 nr. 19.

6.5 Utvidgad testationsrätt för sambor utan gemensamma barn

Sambor som saknar gemensamma barn har ingen automatisk rätt till arv. För dessa sambor finns istället en möjlighet att tillgodose varandra fullt ut genom att upprätta ett inbördes testamente (*gjensidig testament*). Detta gäller dock endast för det fall båda parterna saknar särkullbarn.²⁰²

Om någon av samborna har barn sedan tidigare begränsas testationsfriheten av dessa bröstarvingars laglottsrätt.²⁰³ Samtidigt har denna sambogrupp ett visst arvsrättsligt skydd genom möjligheten att till en efterlevande testamentera en summa motsvarande fyra grundbelopp enligt socialförsäkringslagstiftningen, § 28b första stycket al. Av nu nämnt lagrum framgår dock att det för denna utökade testationsfrihet (*utvidet testasjonsrett*) krävs att parterna har sammanlevt i minst fem år före den avlidnas bortgång. Om så är fallet gäller rätten utan hinder för arvingarnas laglottsrätt, § 28b första stycket andra meningen al.

Denna testamentariska arvsrätt kan inte åberopas av sambor som varken har gemensamma barn eller som har sammanlevt minst fem år. Dessa sambor får istället stödja sig på de allmänna testamentesreglerna.²⁰⁴

6.6 Rätt att sitta kvar i oskiftat bo

Utöver rätten till arv infördes efter 2008 års reform även en rätt för en efterlevande sambo att efter den första sambons död sitta kvar i oskiftat bo (*uskifte*) beträffande vissa ägodelar.²⁰⁵ I likhet med kraven för arvsrätt fordras härför att det föreligger ett samboförhållande vid dödsfallet och att den efterlevande har, har haft eller väntar barn tillsammans med den avlidna, § 28c al. Därmed saknar barnlösa sambor rätt att kvarsitta i oskiftat bo och är istället hänvisade till att upprätta testamente.²⁰⁶

²⁰² Asland (2014), s. 190.

²⁰³ Lødrup & Asland (2012), s. 82 f.

²⁰⁴ Walleng (2015), s. 361.

²⁰⁵ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 5 och 40 f.

²⁰⁶ Lødrup & Asland (2012), s. 407.

En efterlevande sambo kan välja att antingen sitta kvar i oskiftat bo eller att ta ut sin rätt till arv, § 28b tredje stycket al. Enligt § 28c tredje stycket al och § 10 al har dock den efterlevande, om det finns barn sedan tidigare, endast rätt till oskiftat bo om särkullbarnen samtycker till det. För det fall den efterlevande väljer att sitta kvar i oskiftat bo blir denne personligt ansvarig för den avlidnas skulder och övriga åtaganden, § 28d första meningen al. För att bringa klarhet i den ekonomiska situationen och på så sätt avgöra om det är mest förmånligt att sitta kvar i det oskiftade boet eller att låta arvet skiftas, kan den efterlevande begära proklamation (*utferdige proklama*) från borgenärerna, § 28d andra meningen al. Därutöver finns enligt § 28g tredje stycket al en möjlighet att infordra upplysningar, exempelvis från banker och försäkringsbolag, som är nödvändiga för att värdera den avlidnas ekonomiska ställning. Väljer den efterlevande att avstå från rätten att kvarsitta i oskiftat bo har denne istället rätt till sitt minimiarv om fyra grundbelopp, § 28b tredje stycket al.²⁰⁷

En efterlevande sambo som uppfyller kriterierna för att sitta kvar i oskiftat bo och väljer att utnyttja denna rätt, måste inom 60 dagar från dödsfallet underätta tingsrätten om arvingarnas namn, ålder och vistelseort. Därtill ska en kort redogörelse över parternas ägodelar medskickas, § 28g första stycket första meningen al. Den efterlevande sambon och arvingarna har möjlighet att träffa avtal om boets egendomsvärde, vilket kan få betydelse vid ett senare skifte.²⁰⁸ Enligt § 28g första stycket andra meningen al ska ett sådant avtal också delges tingsrätten. Är allt i sin ordning utfärdas en verifikation beträffande den efterlevandes rätt att kvarsitta i oskiftat bo (*uskifteattest*), § 28g andra stycket al.

Det oskiftade boet omfattar som utgångspunkt parternas gemensamma bostad (*bolig*) och bohag (*innbo*) samt sådan fritidsegendom och bil som samborna haft för gemensam användning (*felles bruk*), § 28c första stycket al.²⁰⁹ Härtill ingår allt som den efterlevande äger eller i framtiden blir ägare av, och som naturligt sammanhör med den egendom som övertas oskiftat, § 28c femte

²⁰⁷ Asland (2014), s. 197.

²⁰⁸ Lødrup & Asland (2012), s. 407.

²⁰⁹ För utförlig redogörelse av det oskiftade boets omfattning, se Asland (2014), s. 197 ff.

stycket al. Ersätts visst bohag mot nytt kommer följaktligen det nya, som ersättning för det gamla, att tillfalla det oskiftade boet. Detsamma gäller om den efterlevande säljer den ursprungliga bostaden. I ett sådant fall omfattar det oskiftade boet såväl den nya bostaden som överskottet från försäljningen av den gamla.²¹⁰ I händelse av att parterna samäger bostad eller fritidsbostad ingår bådas delar. Äger de hälften var av bohaget kommer sannolikt också detta, oberoende av vem som förvärvat och ägt det under samlevnaden, att betraktas som en del av det oskiftade boet.²¹¹ Till skillnad från arvsrätten, vilken gäller ett begränsat belopp, omfattar därför rätten att sitta kvar i oskiftat bo många gånger hela eller i princip hela boet.²¹²

Det oskiftade boets *omfång* kan med hjälp av möjligheten att upprätta ett testamente eller genom arvingarnas samtycke utvidgas till att omfatta även annan egendom, § 28c al. En möjlighet är exempelvis att låta rätten omsluta hela dödsboet. På så sätt undviks gränsdragningar som kan uppstå i fråga om vad den efterlevande ska överta oskiftat och vad som ska skiftas. Det oskiftade boets *art* kan däremot inte förändras. Därmed kan varken ett testamentsförordnande eller arvingarnas samtycke göra det möjligt för en barnlös efterlevande att sitta kvar i oskiftat bo. Omvänt kan rätten att sitta kvar i oskiftat bo också begränsas genom testamente.²¹³ För att denna begränsning ska vara giltig krävs dock, på samma sätt som vid begränsning av sambors arvsrätt, att den andre sambon fått vetskap om detta före testators död, § 28c fjärde stycket al.

6.7 Hushållsgemenskap och övertaganderätt

Möjligheten för en efterlevande sambo att sitta kvar i oskiftat bo enligt arvsbestämmelserna kompletteras genom HusfskL. Denna lag gäller när en av parterna dör eller om hushållsgemenskapen upphör på annat sätt, § 1 HusfskL. Av samma lagrum framgår att reglerna är tillämpliga för två eller flera ogifta

²¹⁰ Ot.prp.nr.73 (2007-2008), s. 42 f. och 49.

²¹¹ Lødrup & Asland (2012), s. 409.

²¹² Asland (2008), s. 499.

²¹³ Asland (2014), s. 200.

personer över 18 år som har bott tillsammans med gemensamt hushåll. Förutsättningarna är att parterna har sammanbott i minst två år eller har, har haft eller väntar barn tillsammans. Med andra ord inrymmer begreppet hushållsgemenskap individer som utan att leva i ett äktenskap har gemensam ekonomi och delar bostad. Med detta menas att parterna gemensamt står för alldagliga kostnader beträffande såväl hushållet som bostaden och bohaget i denna. Därmed är reglerna tillämpliga dels på samboförhållanden, dels på andra hushållsgemenskaper bestående av till exempel syskon eller studenter i ett kollektiv. Boendegemenskaper mellan makar omfattas däremot inte.²¹⁴

Beroende på om hushållsgemenskapen upplöses genom dödsfall eller om den upphör på annat sätt ser lagens bestämmelser olika ut, jämför §§ 1-2 HusfskL. Vid en hushållsmedlems död är lagens rättsverkningar begränsade till att omfatta rätten att mot betalning överta gemensam bostad och bohag. Därmed finns ingen rätt till bodelning med överföring av värden mellan parterna.²¹⁵

Av § 2 första stycket HusfskL framgår att det för en övertaganderätt vid en hushållsmedlems död fordras särskilda skäl (*særlige grunner*). För att avgöra om så är fallet företas en skönsmässig bedömning mellan behov och intresse hos den efterlevande sambon respektive den avlidna sambons arvingar.²¹⁶ Enligt förarbetena medför begreppet särskilda skäl ett krav på speciell hänsyn för att en eller flera hushållsmedlemmar ska prioriteras framför arvingarna. Det innebär att en efterlevande sambo med barn, jämfört med hushållsmedlemmar i ett boendekollektiv, har ett visst företräde vid återopandet av övertaganderätten. I värderingen är nämligen eventuella barns behov en väsentlig omständighet. Att den efterlevande har vårdnad av barnen kan därför motivera att denne bör ges rätt att överta gemensam bostad och bohag.²¹⁷

Samlevnadens varaktighet och parternas anknytning till bostaden är också av relevans för bedömningen. Härvid beaktas huruvida hushållsmedlemmarna

²¹⁴ NOU 1988:12, s. 25; Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 8 och 22; Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 369.

²¹⁵ Lind (2014), s. 34.

²¹⁶ Lødrup & Sverdrup (2016a), s. 369.

²¹⁷ Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 22 f.

byggt upp bostaden i gemenskap och för gemensamt bruk. I förarbetena anges att det är rimligt att lägga vikt vid om den efterlevande, för att inrätta hushållsgemenskapen, har sålt sin egen bostad. I värderingen tas även hänsyn till den efterlevandes ålder, hälsotillstånd och faktiska möjlighet att skaffa en annan bostad. Omvänt kan förhållandet att bostaden utgör en familjebostad till den avlidna hushållsmedlemmen tala för arvingarnas intresse av ett övertagande. Detsamma gäller om den efterlevande inte varit samägare till bostaden.²¹⁸ Avtal mellan den avlidna och övriga hushållsmedlemmar ska enligt 4 § Husfsl också vägas in i helhetsbedömningen. Beroende på hur detta är utformat och hur situationen ser ut i övrigt spelar det mer eller mindre roll. Det har motiverats med att lagens huvudsyfte är att skydda den svagare parten när hushållsgemenskapen upphör. På så vis kan avtalet tillmätas låg betydelse om det på ett orimligt sätt gynnar en av parterna.²¹⁹

Enligt § 2 första stycket första punkten Husfsl innebär övertaganderätten å ena sidan en rätt för en efterlevande att lösa in sådan andel, aktie eller obligation som tillhörde den avlidna, och som rätten till den gemensamma bostaden är knuten till. Å andra sidan omfattas en rätt att överta bostadsegendom (*boligeiendom*) eller andel i bostadsegendom som tillhörde den avlidna och som uteslutande eller huvudsakligen tjänat som gemensam bostad, § 2 första stycket andra punkten Husfsl. Härtill räknas enfamiljsvilla, parhus, radhus och lägenheter med äganderätt (*eierseksjonsleiligheter*).²²⁰ Fritidshus faller utanför övertaganderätten, såvida inte detta har utnyttjats under så stor del av året att det kan jämföras en permanent bostad.²²¹ Slutligen kan den efterlevande enligt § 2 första stycket tredje punkten Husfsl överta eller träda in i andel i sedvanligt bohag (*vanlig innbo*) som är gemensamt. Att övertaganderätten endast avser vardagligt bohag innebär att föremål som exempelvis dyrare konst och antikviteter inte omfattas. På så vis är rätten att överta bostad och bohag något snävare än rätten att sitta kvar i oskiftat bo, eftersom den senare inte ställer krav på att det är vanligt bohag.²²²

²¹⁸ Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 22 f.

²¹⁹ Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 15 och 23.

²²⁰ Asland (2014), s. 207.

²²¹ Ot.prp.nr.52 (1990-91), s. 23.

²²² Asland (2014), s. 207.

7 Analys

7.1 Inledning

Denna uppsats har författats utifrån antagandet att det existerar alternerande förbindelser mellan samhälle, människor och lagregler; från olika grundföreställningar och sedvanor har bestämmelser för sambor vuxit fram. En utgångspunkt har varit att de normativa grundmönstren gemenskap och individualitet har påverkat denna lagstiftning i såväl Sverige som Norge, och att dessa mönster har utövat olika dragningskraft vid respektive lands regelutformning. Därmed har framställningen lutat sig mot teorin om normativa grundmönster, vilken ger utrymme för studier av intressekollisioner. I enlighet med denna teoribildning råder det konflikt mellan sambors individuella äganderätt, å ena sidan, och grundmönstret gemenskap, å andra sidan. Det senare uttrycks i sambors behov av skyddsregler vid dödsfall och omfattar krav på fördelningsåtgärder utifrån behovs- eller rättvisepprinciper.²²³

7.2 Samboregleringens framväxt: gemenskap eller individualism

På 1960-talet började samlevnadsvanorna i Sverige och Norge att förändras. Till följd därav initierades utredningar kring huruvida det fanns behov av en särskild samboreglering i respektive land. Enligt de inledande direktiven till de svenska familjesakkunniga skulle lagstiftaren förhålla sig neutral till det sätt som människor valde att ordna sina familjeförhållanden. Neutralitetsbegreppet kunde enligt de sakkunniga tolkas på två olika sätt, och för att bestämma dess förverkligande krävdes en avvägning mellan dem båda.²²⁴ För sambors vidkommande utmynnade betänkandet i en form av skyddslagstiftning som motiverades med att det förelåg starka sociala skäl att värna den svagare sambon vid förhållandets upphörande. Det förklarades i sin tur med att upp- lösningen, till följd av sambornas skilda arbetsfördelning, många gånger

²²³ Se avsnitt 1.4 med där angivna hänvisningar.

²²⁴ Se avsnitt 3.1 med där angivna hänvisningar.

resulterade i en skev uppdelning dem emellan.²²⁵ På detta sätt syns att lagstiftarens vilja och avsikt var att skydda samboförhållandets svagare part. Vad gäller spänningsförhållandet mellan de normativa grundmönstren individualism och gemenskap yttrar sig det senare genom möjligheten för den bäst behövande sambon att överta parternas gemensamma bostad. Därtill tycks, såsom Ryrstedt har anfört, bestämmelserna ha utformats utifrån en typ av familjegemenskap.²²⁶ Gemensamma barn hade, och har fortfarande, betydelse för behovsprövningen. På samma gång går det, på det normativa fältets motsatta sida, att se kraften i individualismen. Lagens avsaknad av bodelning av ekonomiska värden får anses ge ett tydligt uttryck för sambors individuella äganderätt. Denna visar sig även i förhållandet att endast parternas gemensamma bostad, mot lösen, kunde bli föremål för ett övertagande. Motiven hade förvisso uttalat att upplösningen av ett samboförhållande och ett äktenskap kunde jämföras²²⁷, men man var tydligen inte beredd att tillerkänna sambor en ekonomisk utjämning likt den som gällde för makar.

Liksom i Sverige utreddes behövligheten av regler för sambor i Norge. En första inställning härtill redovisades emellertid inte förrän år 1980. Ytterligare åtta år senare presenterades en andra utredning. Häri anfördes bland annat att ogifta samboende inte kunde behandlas på samma sätt som makar i fråga om arv, utan även fortsättningsvis borde betraktas som oberoende ägare av sin egendom.²²⁸ Till en början lyser följaktligen den ekonomiska självständigheten igenom. Tillsammans utgjorde dessa utredningar grunden för HusfskL, Norges första lag rörande sambors civilrättsliga förhållanden, vilken gäller än idag. Dessa bestämmelser omfattar, till skillnad från de första reglerna i Sverige, både samboförhållanden och andra hushållsgemenskaper. Vidare kan konstateras att lagen inte ger någon rätt till bodelning med överföring av värden mellan parterna.²²⁹ Också i det hänseendet drar regleringen åt polen individualism. Å andra sidan motiverades lagen med att all sorts hushållsgemenskap medför att ekonomi och tillgångar blandas samman. Därtill ger

²²⁵ Se avsnitt 3.2 med där angivna hänvisningar.

²²⁶ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

²²⁷ Se avsnitt 3.2 med där angivna hänvisningar.

²²⁸ Se avsnitt 4.1 med där angivna hänvisningar.

²²⁹ Se avsnitt 4.1 och 6.7 med där angivna hänvisningar.

gällande författning en efterlevande hushållsmedlem rätt att, om det föreligger särskilda skäl, överta gemensam bostad och bohag. Således framträder lagstiftarens vilja att skydda sällskapets svagare part. Vid prövningen är eventuella barns behov en styrande omständighet. Därjämte beaktas huruvida bostaden byggts upp i gemenskap.²³⁰ Regelverket tycks följaktligen, i likhet med svensk rätt, ha utformats efter någon slags familjesamhörighet. Av rekvisitet särskilda skäl följer emellertid speciell hänsyn för att en eller flera hushållsmedlemmar ska prioriteras framför den avlidnas arvingar. Dessutom måste den efterlevande lämna betalning för att få överta bostaden.²³¹ På så sätt bibehåller den individuella äganderätten till viss del sitt grepp.

Tillbaka i Sverige undersöktes i början av 1980-talet behovet av en utökad lagstiftning för sambor. Inledningsvis klarlades att endast ett fåtal av den tidens samboförhållanden fungerade som ett alternativ till äktenskap. Därmed ville man inte införa så utförliga samboregler att det uppstod ett andra klassens äktenskap. Strävan var istället, utan att påtvinga parterna föreskrifter som de motsatte sig, att lösa praktiska problem. Resultatet blev sedan en ny lag vari samborna gavs möjlighet till värdemässig fördelning av bostad och bohag vid förhållandets upplösning. Jämfört med regleringen från 1973 var detta en förändring av stor betydelse. Till stöd för införandet av lagen kom praktiska skäl som motiverades med att parternas samlevnad ofta medförde en sammanflätning av deras ekonomi. På så vis ansågs det behövligt med en lagstiftning som möjliggjorde en uppdelning av tillgångarna vid samboendets upplösning. Ett primärt syfte var således, i likhet med tidigare reglering, att bereda den svagare parten ett minimiskydd avseende de värden som är grundläggande vid uppbyggnaden av ett gemensamt hem.²³² Med anledning av det sagda verkar rättsutvecklingen, femton år efter att den första sambolagen införts, befinna sig närmre den normativa polen gemenskap. Till detta hör även att möjligheten till bodelning, i överensstämmelse med Ryrsteds uppfattning, kan sägas bottna i ett samarbete mellan parterna.²³³ Ett krav för likadelning var, och är fort-

²³⁰ Se avsnitt 4.1 och 6.7 med där angivna hänvisningar.

²³¹ Se avsnitt 6.7 med där angivna hänvisningar.

²³² Se avsnitt 3.3 med där angivna hänvisningar.

²³³ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

farande, att samborna anskaffat egendom för gemensam användning. Samtidigt gör sig fortfarande konflikten med den individuella äganderätten påmind, vilket till exempel syns genom sambornas möjlighet att avtala bort delningsreglerna. Vidare utgör denna normativa pol en klar ledstjärna i invändningen mot en legal arvsrätt för sambor.²³⁴ Att detta förslag tillbakavisats får anses innebära att lagstiftaren inte funnit att det mellan en avliden och en efterlevande sambo föreligger samma sociala och ekonomiska band som mellan en avliden och dennes barn. Sålunda vinner individualismen företräde. På samma gång framträder emellertid även gemenskapsmönstret i fråga om sambors efterlevandeskydd. I syfte att tillförsäkra den efterlevande ett visst minimivärde av egendom från det gemensamma hemmet infördes nämligen lilla basbeloppsregeln (se vidare avsnitt 7.3).

Också i Norge fördes under 1990-talet diskussioner kring huruvida det skulle införas arvsrätt för sambor. En sådan rätt lagstodgades dock inte förrän år 2008. I själva verket anförde den första utredningen från 1999 att sambor inte borde tillerkännas arvsrätt. Det motiverades med att en efterlevande redan tillskrevs ett visst efterlevandeskydd genom reglerna om hushållsgemenskap, och att sambor även hade möjlighet att testamentera egendom till varandra.²³⁵ Under arvsdiskussionens tidiga skede synes därför lagstiftaren värna om sambors individuella äganderätt. År 2003 redovisades däremot en motsatt åsikt, nämligen att vissa sambor under vissa förutsättningar borde ha arvsrätt. Bakom förslaget låg dels viljan att stärka efterlevande sambors rättigheter, dels omsorg om svagare part.²³⁶ Härvid framträder följaktligen gemenskapsmönstret på den individuella äganderättens bekostnad. Efter ytterligare fem år framhöll det norska departementet att det inte längre kunde antas att majoriteten sambor valt den samlevnadsformen för att undvika rättsverkningarna av ett äktenskap. Därutöver bedömdes skyddet av samboförhållandets svagare part väga över hänsynen till deras valfrihet. Det infördes därför en arvsrätt för sambor som hade, hade haft eller väntade gemensamma

²³⁴ Se avsnitt 3.3 med där angivna hänvisningar.

²³⁵ Se avsnitt 4.2 med där angivna hänvisningar.

²³⁶ Se avsnitt 4.2 med där angivna hänvisningar.

barn.²³⁷ Således verkar de norska bestämmelserna, liksom de svenska men ändå på olika sätt, i takt med rättsutvecklingen ha dragit sig närmare gemenskapspolen. Att endast sambor med barn tillerkändes arvsrätt motiverades utifrån deras livsgemenskap. Sambor utan barn antogs däremot inte automatiskt vilja prioritera varandra framför övriga arvingar.²³⁸ Av den anledningen förefaller lagstiftaren inte ha ansett att en jämförlig samhörighet existerade mellan dem. Följaktligen tillkännager sig återigen den individuella äganderätten. Likväl har föreställningen om gemenskap i ett samboförhållande grovt sett utmynnat i en typ av fördelning mellan parterna vid samhörighetens upplösning. Även barnlösa sambor gavs ju, under förutsättning att de sammanlevt i minst fem år, möjlighet att ge varandra rätt till arv genom ett testamentsförordnande.²³⁹ Sammantaget kan konstateras att rättsutvecklingen i Norge till viss del har pendlat mellan de konfliktladdade polerna, men att gemenskapen verkar ha fått övertag. Vad gäller möjligheten för en efterlevande sambo att sitta kvar i oskiftat bo framfördes dock i princip samma ståndpunkt genom hela reformarbetet; sambor med gemensamma barn borde tillerkännas rätt att kvarsitta i oskiftat bo avseende det gemensamma hemmet.²⁴⁰ Denna konstruktion synes, i likhet med ovan förda resonemang, bottna i ett samarbete mellan parterna och därmed också uttrycka den gemenskap som de haft.

I slutet av 1990-talet utvärderades den svenska lagen om sambors gemensamma hem, varvid det konstaterades att vissa ändringar och kompletteringar var behövliga. Samtidigt anfördes att man skulle undvika att åstadkomma ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. Liksom tidigare åsyftade lagstiftaren att ge lösningar på frågor där det fanns ett praktiskt skyddsbehov för parterna.²⁴¹ År 2003 infördes därför nu gällande SamboL (se vidare avsnitt 7.3). På så vis verkar rättsutvecklingen vid en första anblick inte ha rört sig någon längre bit bort från den normativa polen gemenskap.

²³⁷ Se avsnitt 4.2 och 6.4 med där angivna hänvisningar.

²³⁸ Se avsnitt 4.2 med där angivna hänvisningar.

²³⁹ Se avsnitt 4.2 och 6.5 med där angivna hänvisningar.

²⁴⁰ Se avsnitt 4.2 med där angivna hänvisningar.

²⁴¹ Se avsnitt 3.4 med där angivna hänvisningar.

I Norge presenterades år 2014 ett förslag om utvidgade rättigheter för efterlevande sambor. Det framhölls att familjen som sådan utgjorde samhällets grundläggande institution och att lagstiftningen därför borde vara neutral i förhållande till dess olika samlevnadsformer. Att samma regler borde gälla för såväl sambor som makar vid dödsfall motiverades med att parterna, oavsett samlevnadens form, byggt upp en gemenskap genom ömsesidiga insatser. På så sätt underströks att en efterlevande sambo hade samma behov av skydd och rätt till kompensation som en efterlevande make.²⁴² Jämfört med tidigare utredningar kan följaktligen lagstiftaren nu sägas inta en uppfattning om en neutral lagstiftning. Tankar om neutralitet har redovisats också i Sverige. Till skillnad från den norska föreställningen innebär dock den svenska att skilda föreskrifter skulle gälla för makar och sambor.²⁴³ Sammantaget kan dock konstateras att det i förevarande lagförslag framträder en klar gemenskapstanke. Därtill verkar utgångspunkten vid bestämmelsernas utformning, liksom tidigare, ha varit en slags familjegemenskap. Avslutningsvis framstår det, sett till var i det normativa fältet regleringen befann sig när sambors arvsrätt infördes, som att rättsutvecklingen nu är på väg ytterligare ett steg närmare gemenskapspolen.

7.3 Regleringen idag: gemenskap eller individualism

I enlighet med ovan förda resonemang verkar rättsutvecklingen i såväl Sverige som Norge bottna i individualism och därmed följande ekonomisk självständighet. Likaså är utgångspunkten i den moderna samborätten att parterna i ett samboförhållande är självständiga individer.²⁴⁴ Detta syns bland annat i att varje sambo äger sin egendom och svarar för sina skulder. Gemensamt för länderna är därför att samboendet inte påverkar äganderätten. Ytterligare en likhet är att det, med vissa begränsningar, råder avtalsfrihet mellan sambor i respektive land. Till skillnad från i Sverige saknar dock sambor i Norge rätt till värdemässig delning av egendom vid förhållandets upplösning. I händelse av

²⁴² Se avsnitt 4.3 med där angivna hänvisningar.

²⁴³ Jfr avsnitt 3.1 med där angivna hänvisningar.

²⁴⁴ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

dödsfall betyder det att en efterlevande sambo behåller sina ägodelar och förbindelser, medan den avlidnas egendom träder in i dödsboet.²⁴⁵ Till följd härav kan gemenskapen i samboförhållandet på ett sätt sägas gå obemärkt förbi. Avsaknaden av norska bodelningsregler ger därigenom ett klart uttryck för individualismen.

Å andra sidan finns även föreställningar om gemenskap i Norge. Faktum är att det grundmönstret verkar ha påverkat sambolagstiftningen i relativt hög grad. Till att börja med har det uttalats att parterna i ett samboförhållande bildar en enhet vad gäller arbete, konsumtion och investeringar.²⁴⁶ Därigenom har olika konstruktioner i fråga om fördelning skapats till skydd för den svagare sambon. Detta kan till exempel illustreras genom förekomsten av legal arvsrätt för sambor med gemensamma barn, utvidgad testamentsrätt för sambor utan barn och rätt för hushållsmedlemmar att mot betalning överta gemensam bostad och bohag.²⁴⁷ Det finns även vederlagsregler som syftar till att ge kompensation för ogrundad vinning. Dessa bestämmelser befinner sig nära gemenskapspolen av den orsaken att den efterlevande, för att tillerkännas vederlag, inte behöver ha lämnat ett renodlat ekonomiskt bidrag. Istället kan denne anses ha tillfört någon form av besparing hos den andre enbart genom sitt hemarbete.²⁴⁸

På motsvarande sätt förefaller gemenskapsmönstret också i Sverige ha gjort avtryck på rättsutvecklingen. Inledningsvis kan konstateras att två parter gemenskap, såsom Ryrstedt anför, är en förutsättning för att deras förhållande ska falla under sambolagens tillämpningsområde.²⁴⁹ Vidare kan en efterlevande sambo, när gemenskapen upphört till följd av dödsfall, begära bodelning med överföring av ekonomiska värden. Förutsättningen är att bostad och bohag anskaffats för gemensamt bruk. Som redovisats ovan tycks egendomsdelningen på så sätt ha sin grund i den intressegemenskap som samborna haft vid tiden för förvärvet. Att endast den efterlevande kan påkalla bodelning har motiverats med att den avlidnas rättsinnehavare inte bör få några förmåner

²⁴⁵ Se avsnitt 5 och 6 med där angivna hänvisningar.

²⁴⁶ Se avsnitt 6.2 med där angivna hänvisningar.

²⁴⁷ Se avsnitt 6.4, 6.5 och 6.7.

²⁴⁸ Se avsnitt 6.2 med där angivna hänvisningar.

²⁴⁹ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

på den efterlevandes bekostnad.²⁵⁰ I enlighet med vad som framgått ovan tycks därför utjämningen, precis som Ryrstedt har konstaterat, böttna i en strävan att nå en ekonomisk rättvisa mellan samborna.²⁵¹ För det fall den avlidna har haft mest samboegendom kommer nämligen den efterlevande, om denne begär bodelning, att få överta hälften av egendomsvärdet. Därmed har lagstiftaren, då sambor i mångt och mycket har en sammanflätad ekonomi, gått på gemenskapslinjen i syfte att skydda den svagare parten. Samtidigt kan den efterlevande välja att avstå sin rätt till bodelning, varvid denne behåller sitt och den avlidnas egendom går in i dödsboet.²⁵² Dessutom är sambolagen, i fråga om bodelning, dispositiv. Parterna kan därför avtala att egendomsdelning inte ska ske, vilket bygger på en ovilja hos lagstiftaren att påtvinga samborna en egendomsgemenskap som de inte önskar.²⁵³ På så vis har hänsyn ändå tagits till sambors individuella äganderätt.

Vidare verkar den svenska lagstiftaren ha gett företräde åt gemenskapstanken också vad gäller en efterlevandes möjlighet att överta parternas gemensamma bostad. Till att börja med tycks, som tidigare nämnts, övertaganderätten ha utformats från en typ av familjegemenskap eftersom det som utgångspunkt krävs att samborna har eller har haft barn.²⁵⁴ Att ett barn som inte har bott hemma på 30 år får betydelse för övertaganderätten, är vidare en intressant omständighet. För det andra visar sig gemenskapen genom förhållandet att bostaden kan bli föremål för ett övertagande trots att den inte utgör samboegendom. För det tredje har varken den avlidnas arvingar eller universella testamentstagare möjlighet att åberopa övertaganderätten. Slutligen är rätten tvingande och kan därför inte avtalas bort. På motsatt sätt skyddas likväl det ekonomiska värdet av den individuella äganderätten genom kravet att den efterlevande ska ersätta arvingarna för den avlidnas andel i bostaden.²⁵⁵

Också i Norge kan en efterlevande under vissa förutsättningar ha möjlighet att överta gemensam bostad och bohag. Gemenskapstanken syns bland annat i

²⁵⁰ Se avsnitt 5.1 med där angivna hänvisningar.

²⁵¹ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

²⁵² Se avsnitt 5.1.2 med där angivna hänvisningar.

²⁵³ Se avsnitt 5.2 med där angivna hänvisningar.

²⁵⁴ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

²⁵⁵ Se avsnitt 5.5 med där angivna hänvisningar.

kraven för en hushållsgemenskap; endast parter som har bott ihop i minst två år eller som har, har haft eller väntar barn omfattas av reglerna. Därtill utgör barn en ledande omständighet vid behovsbedömningen. Vid denna prövning beaktas på motsatt sätt även arvingarnas intresse, varigenom förhållandet att bostaden är en familjebostad till den avlidna kan motivera en övertaganderätt för släkten. På så vis, samt i och med att betalning fordras för ett övertagande, bibehåller likväl den individuella äganderätten sitt grepp.²⁵⁶ Att norska sambor numera har legal arvsrätt innebär, som tidigare framgått, att lagstiftningen befinner sig närmare den normativa polen gemenskap. Exempelvis återspeglas gemenskapen i arvsbestämmelsernas sambobegrepp; för att två personer i arvsrättslig mening ska räknas som sambor krävs att de lever i ett etablerat parförhållande med viss stabilitet. Dessutom ska de ha, ha haft eller vänta barn tillsammans. Detta anknytningskriterium har motiverats med att sambor med barn utgör en mer enhetlig grupp än barnlösa sambor.²⁵⁷ Därmed framträder en slags familjegemenskap, men först vid förekomsten av gemensamma barn är den tillräckligt stark för att samborna ska få ärva varandra. Trots en starkt framträdande gemenskap kan den individuella äganderätten fortfarande urskiljas i det att arvsrätten är beloppsbegränsad. Dessutom kan den, i likhet med rätten att kvarsitta i oskiftat bo, reduceras eller helt fräntas genom ett testamentsförordnande.²⁵⁸

Genom att sambor i Sverige saknar rätt till arv markeras tydligt att grundmönstret individualism går före gemenskap. Jämfört med den norska lagstiftaren måste följaktligen densamme svenska ha ansett att det mellan sambor inte härskar en så stark gemenskap att de automatiskt ska tillerkännas arv. Sambor som önskar ärva varandra får istället testamentera därom. Här ska dock uppmärksammas att testationsrätten begränsas av bröstarvingars rätt till laglott. Hur stor del av sambornas egendom som kan testamenteras bort beror därför på förekomsten eller avsaknaden av barn.²⁵⁹ Ett minimiskydd finns dock genom lilla basbeloppsregeln. Denna aktualiseras vid bodelningen och

²⁵⁶ Se avsnitt 6.7 med där angivna hänvisningar.

²⁵⁷ Se avsnitt 6.4 med där angivna hänvisningar.

²⁵⁸ Se avsnitt 6.4 och 6.6 med där angivna hänvisningar.

²⁵⁹ Se avsnitt 5.6 med där angivna hänvisningar.

innebär att den efterlevande, så långt boet räcker, har rätt att efter avdrag för skulder erhålla två basbelopp. Således finns gemenskapstanken ändå kvar. Från regelns tillämpningsområde undantas dock den avlidnas enskilda egendom, vilken istället ska skiftas mellan den avlidnas arvingar och universella testamentstagare.²⁶⁰ Trots att gemenskapen gör sig påmind på den individuella äganderättens bekostnad finns följaktligen viss kraft i den senare kvar.

7.4 Sammanfattande ord och slutsatser

Trots att rättsutvecklingen i såväl Sverige som Norge till stor del har följt samma mönster är en väsentlig skillnad att det i norsk rätt har införts en beloppsbegränsad arvsrätt, samt rätt att sitta kvar i oskiftat bo. Däremot finns ingen möjlighet till bodelning med överföring av värden motsvarande den i Sverige. På motsatt sätt saknar svenska sambor legal arvsrätt. Likväl har länderna gemensamt att en efterlevande sambo tillerkänns visst skydd om förhållandet upphör genom dödsfall. Således värnar båda länderna den svagare parten. Samtidigt som en sambo är en slags komponent i en större samhörighet är dock han eller hon också en separat person. På så sätt blir det synligt att det är dessa intressen som lagstiftaren i respektive land har önskat skydda.

Vid genomgången av sambors rättsliga efterlevandeskydd i Sverige och Norge har det framkommit att framväxten av respektive lands regler har präglats av de normativa grundmönstren gemenskap och individualism. Det kan konstateras att det förekommer en konflikt mellan de båda mönstren i förhållande till *olika lagregler*. Exempelvis är grunden för den svenska sambo-regleringen, precis som Ryrstedt har uttalat, att parterna är självständiga individer.²⁶¹ Som utgångspunkt har de självständig äganderätt till sin egendom. Till följd av att samborna ofta har en sammanblandad ekonomi kan dock deras samboegendom bli föremål för bodelning. Vidare kan konstateras att konflikter mellan de olika mönstren, på motsatt sätt, kan urskiljas i *en och samma lagregel*. Den svenska jämningsregeln som gäller vid bodelning är ett exempel på detta. Dess utformning bottnar i gemenskap, annars hade ju inte ett

²⁶⁰ Se avsnitt 5.4 med där angivna hänvisningar.

²⁶¹ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

samboförhållande i sambolagens mening bildats.²⁶² Samtidigt innebär jämkning ett avsteg från huvudprincipen att likadela egendom och på så sätt återspeglas också den individuella äganderätten.²⁶³

Som anförts ovan verkar gällande samborätt i både Sverige och Norge grunda sig på individualism. Samtidigt gör sig gemenskapen, i överensstämmelse med Ryrstedts slutsats, vid upprepade tillfällen påmind på bekostnad av den individuella äganderätten.²⁶⁴ I det sammanhanget tar sig även gemenskapsmönstret uttryck på olika sätt, vilket har att göra med att normativa grundmönster inte alltid framträder i en helt ren form.²⁶⁵ På så sätt framhävs även spänningsförhållandet mellan de båda normativa polerna. Även om det många gånger är fråga om förhållandevis otydliga skillnader kan viss systematisering av gemenskapsmönstret göras. Denna innebär att föreställningen om gemenskap, i den här studien, uttrycker sig genom: (I) Efterlevande sambors krav på fördelning utifrån behov – det har ansetts vara behövligt med regler till skydd för den svagare parten. (II) Efterlevande sambors krav på fördelning utifrån samhörighet och kontinuitet – regler har införts till följd av att sambor under sin samlevnad ofta sammanblandar ekonomi och tillgångar. (III) Efterlevande sambors krav på fördelning utifrån rättvisa – det har uttryckts att lagstiftningen ska vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer.

Avslutningsvis kan skälet till att regleringen av sambors efterlevandeskydd i Sverige och Norge ser olika ut förklaras utifrån motsättningen mellan den individuella äganderätten och gemenskapen. Trots likheterna i ländernas rättsutveckling har de konfliktladdade polerna dragit till sig reglerna på olika sätt och i olika styrka. På så sätt har länderna också kommit fram till olika lösningar i utformningen av sambors rättsliga skydd vid dödsfall.

²⁶² Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

²⁶³ Se avsnitt 5.1.4 med där angivna hänvisningar.

²⁶⁴ Se avsnitt 1.5 med där angivna hänvisningar.

²⁶⁵ Se avsnitt 1.4 med där angivna hänvisningar.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Betänkande

Bet. 2011/12:CU16

Arvsrättsliga frågor.

Kommittédirektiv

Dir. 1997:75

Utvärdering av sambolagen, m.m.

Propositioner

Prop. 1973:32

Kungl. Maj:ts proposition med
förslag till lag om ändring i
giftermålsbalken, m.m.

Prop. 1986/87:1

Om äktenskapsbalk m.m.

Prop. 2002/03:80

Ny sambolag.

Riksdagsberättelse

Riksdagsberättelsen 1970 JU:52

Berättelse till 1970 års riksdag om
vad i rikets styrelse tilldra.

Statens offentliga utredningar

SOU 1972:41

Familj och äktenskap I.

SOU 1978:55

Att sambo och gifta sig. Fakta och
föreställningar.

SOU 1981:85

Äktenskapsbalk.

SOU 1999:104

Nya samboregler.

Norge

Melding til Stortinget

St. meld. nr. 29 (2002-2003)

Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap.

Norges offentlige utredninger

NOU 1980:50

Samliv uten vigsel – Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»).

NOU 1988:12

Husstandsfellesskap.

NOU 1999:25

Samboere og samfunnet.

NOU 2014:1

Ny arvelov.

Odelstingsproposisjoner

Ot.prp.nr.52 (1990-91)

Om lov om rett til felles bolig og innebo når husstandsfellesskap opphører.

Ot.prp.nr.73 (2007-2008)

Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere).

Litteratur

Agell, Anders (1998), "Familjeformer och lagstiftningsideologi". *SvJT* s. 518-531.

Agell, Anders & Brattström, Margareta (2011), *Äktenskap, samboende, partnerskap*, 5., [uppdaterade] uppl. Uppsala:Iustus Förlag AB.

Agell, Anders & Lødrup, Peter (2002), *Äktenskapsrätten och successionsrätten i de fem nordiska länderna: om möjligheterna och nyttan av lagharmonisering: en sammanfattande rapport*. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

Asland, John (2008), *Uskifte*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Asland, John (2014), "Gjenlevende samboers rettsstilling", i: *Nordisk samboerrett*. Oslo: Gyldendal akademisk s. 175-224.

Bogdan, Michael (2003), *Komparativ rettskunskap*, 2 uppl. Stockholm: Nordstedts juridik.

Borgström, Katarina Alexius (2009), "Rättsdogmatik", i: Hollander, Anna & Borgström, Katarina Alexius (red.), *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur s. 17-37.

Boström, Viola & Israelsson, Ulf (2004), "Är arvsrätten föråldrad? Något om sambors efterlevandeskydd". *SvJT* s. 644-647.

Brattström, Margareta (2013), "Balansen mellan efterlevande makens rätt och den först avlidna makens arvingar. Arvsrätt för sambor? – Ett svenskt perspektiv", i: *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden: Nordisk arverettskonferande 24. oktober 2012*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet s. 117-128.

Brattström, Margareta (2014), "Egendomsförhållanden under bestående samboende", i: *Nordisk samboerrett*. Oslo: Gyldendal akademisk s. 69-119.

Brattström, Margareta & Singer, Anna (2015), *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 4., [omarb.] uppl. Uppsala:Iustus Förlag AB.

Bull, Kirsti Strøm (1990), *Ugift samliv*. Oslo: Tano.

Christensen, Anna (1996), ”Skydd för etablerad position – ett normativt grundmönster”. *Tidskrift for retsvitenskap* s. 519-574.

Eeg, Thomas (2010), ”Samboeres arve- og uskifterettslige stilling”. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål nr. 01-02* s. 25-59.

Eriksson, Anders (2014), *Den nya familjerätten: makars och sambors egendomsförhållanden, bodelning och arv*, 10. [rev.] uppl. Stockholm: Nordstedts juridik.

Frantzen, Torstein (2013), ”Arverettslige utviklingstrekk i Norge de siste 50 år”, i: Eeg, Thomas (red.), *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*. Oslo: Cappelen Damm s. 21-38.

Frantzen, Torstein (2009), ”Rett til arv og uskifte for samboere”. *Lov og rett nr. 07* s. 387-405.

Grauers, Folke (2012), *Ekonomisk familjerätt: makars och sambors egendom och bostad: gåva, arv, testamente och bouppteckning*, 8. [rev. och omarb.] uppl. Stockholm: Karnov Group.

Hallström, Per (2010), ”Att jämföra konstitutioner”. *SvJT* s. 573-587.

Håkansson, Göran (2016), *Sambolagen: en kommentar*. Stockholm: Karnov Group.

Jareborg, Nils (2004), ”Rättsdogmatik som vetenskap”, i: *SvJT* s. 1-10.

Kleineman, Jan (2013), ”Rättsdogmatisk metod”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Lund: Studentlitteratur AB s. 21-46.

Lehrberg, Bert (2016), *Praktisk juridisk metod*, 9. [uppdaterade och omarb.] uppl. Uppsala: Iusté.

Lind, Göran (2013), *Sambolagen m.m.: en kommentar*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Lind, Göran (2014), ”Utvecklingen av samboförhållanden och samborätten i Norden”, i: *Nordisk samboerrett*. Oslo: Gyldendal akademisk s. 13-67.

Lødrup, Peter & Asland, John (2012), *Arverett*, 6. utg. Oslo: Gyldendal.

Lødrup, Peter & Asland, John (2016), *Oversikt over arveretten*, 8. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Lødrup, Peter & Svedrup, Tone (2016a), *Familieretten*, 8. utg. Oslo: Peter Lødrup og Tone Sverdrup.

Lødrup, Peter & Svedrup, Tone (2016b), *Oversikt over familieretten*, 5. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Mägi, Erik & Zimmerman, Lina-lea (2015), *Stjärnfamiljejuridik: svensk familjelagstiftning ur ett normativt perspektiv*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Ryrstedt, Eva (1998), *Bodelning och bostad: ekonomisk självständighet eller gemenskap*. Lund: Juristförlaget i Lund.

Ryrstedt, Eva (2000), "Delning mellan sambor i Sverige – gällande rätt och föreslagna förändringar i ett komparativt perspektiv", i: Christensen, Anna & Numhauser-Henning, Ann (red.), *Normativa perspektiv: festskrift till Anna Christensen*. Lund: Juristförlaget i Lund s. 373-402.

Saldeen, Åke (2006), *Arvsrätt: en lärobok om arv, bodelning och arvskifte*, 3., [omarb.] uppl. Uppsala: Iustus.

Sandgren, Claes (2005), "Är rättsdogmatiken dogmatisk?", i: *Tidsskrift for Rettsvitenskap nr. 04-05* s. 648-656.

Singer, Anna (2013a), "Blodsband, släktskap, försörjning eller kanske kärlek? – Om arvsrättens grund i det postmoderna samhället", i: Eeg, Thomas (red.), *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*. Oslo: Cappelen Damm s. 99-119.

Singer, Anna (2013b), "Utvecklingen i nordisk arvsrätt – tecken i tiden", i: *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden: nordisk arverettskonferanse 24. oktober 2012*. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet s. 33-43.

Sverdrup, Tone (2009), "Deling av formuen i somboeforhold", i: Lynge Andersen, Lennard & Sylvest Nielsen, Dorrit (red.), *Familieret og engagement: hilsner til Svend Danielsen*. Köpenhamn: Thomson Reuters s. 21-38.

Sverdrup, Tone (2013), "Nye trender i familie- og arveretten", i: Kjøonstad, Asbjørn (red.), *Nye trender i rettsvitenskapen*. Oslo: Gyldendal juridisk s. 80-91.

Sverdrup, Tone (2014a), "Samboerforholdets rettslige egenart og behovet for lovgivning", i: *Nordisk samboerrett*. Oslo: Gyldendal akademisk s. 255-283.

Sverdrup, Tone (2014b), "Statutory Regulations of Cohabiting Relationships in the Nordic Countries: Recent Developments and Future Challenges", i: Boele-Woelki, Katharina, Dethloff, Nina & Gephart, Werner (red.), *Family Law and Culture in Europe*. Cambridge: Intersentia s. 65-75.

Sverdrup, Tone (2011), "Trenger vi en samboerlov", i: Rønning, Olaf Halvorsen (red.), *Med loven mot makta: Juss-Buss førti år*. Oslo: Novus Forlag s. 226-242.

Tottie, Lars (1990), *Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m.* Stockholm: Nordstedt.

Valguarnera, Filippo (2013), "Den komparativa metoden", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Lund: Studentlitteratur AB s. 141-174.

Walleng, Kajsa (2015), *Att leva som sambo: en civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid*. Uppsala: Iustus.

Walleng, Kajsa (2014), "The Swedish Cohabitees Act in Today's Society", i: Boele-Woelki, Katharina, Dethloff, Nina & Gephart, Werner (red.), *Family Law and Culture in Europe*. Cambridge: Intersentia s. 95-108.

Elektroniska källor

Advokatföreningen, ”NOU 2014:1 Ny arvelov og høringsnotat om herreløs arv til frivillige organisasjoner”, publicerad 2014-09-15,
<https://www.advokatforeningen.no/aktuelt/horingsuttalelser/2014/september/nou-2014-1-ny-arvelov-og-horingsnotat-om-herrelos-arv-til-frivillige-organisasjoner/>, besökt 2016-11-22.

Nationalencyklopedin, ”Komparativ metod”,
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/komparativ-metod>, besökt 2016-09-05.

Nationalencyklopedin, ”Jämförande metod”,
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jämförande-metod>, besökt 2016-09-05.

SCB, ”Nästan halva befolkningen lever i parrelation”, publicerad 2014-04-09,
<http://www.scb.se/sv /Hitta-statistik/Artiklar/Nastan-halva-befolkningen-lever-i-parrelation/>, besökt 2016-11-22.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Johnston and Others v. Ireland, ansökan
nr. 9697/82, dom av den 18 december 1986.

Norge

Høyesterett

Rt. 1975 s. 220.

Rt. 1978 s. 1352.

Rt. 1982 s. 1102.

Rt. 1984 s. 497.

Rt. 1989 s. 539.

Rt. 2000 s. 1089.

Rt. 2011 s. 1168.

Rt. 2011 s. 1176.

Sverige

Högsta domstolen

NJA 2004 s. 397.

NJA 2002 s. 142.

NJA 2008 s. 862.

